SANCTI BERNARDI
OPERA OMNIA

Gaufridus, abbas.

DE COLLOQUIO SIMONIS CUM JESU.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

OPERA OMNIA

POST HORSTIUM DENUO RECOGNITA, REPURGATA, ET IN MELIOREM DIGESTA ORDINEM, NECNON NOVIS PRÆFATIONIBUS, ADMONITIONIBUS, NOTIS ET OBSERVATIONIBUS, INDICIBUSQUE COPIOSISSIMIS LOCUPLETATA ET ILLUSTRATA,

CURIS D. JOANNIS MABILLON,

PRESBYTERI ET MONACHI BENEDICTINI E CONGREGATIONE S. MAURI.

Editio quarta, emendata et aucta.

VOLUMEN SECUNDUM

Pars prior, tomus quintus,

col. 593-646

GAUFRIDI ABBATIS DECLAMATIONES DE COLLOQUIO SIMONIS CUM JESU, *EX S. BERNARDI SERMONIBUS COLLECTÆ.* AD HENRICUM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ CARDINALEM.

PARISIIS,
APUD GAUME FRATRES, BIBLIOPOLAS,
VIA DICTA POT-DE-FER, N° 5.
MDCCCXXXIX.

ADMONITIO.

1. Hujus opusculi auctor est Gaufridus, Bernardi discipulus, qui istud ex variis sancti Patris sermonibus contexuit, uti ipse asserit initio prologi sequentis. Nam ubi in editis legitur, « e multis sermonibus Patrum ; » scripti omnes præferunt, « e multis sermonibus Patris nostri : » Cheminioncensis, « e multis sermonibus beati Bernardi Patris nostri. » In hoc codice sic habet libri inscriptio : « Incipit opusculum domni Gaufridi de dictis beati Bernardi ad Henricum Romanæ Ecclesiæ tunc subdiaconum, postea monachum Claræ-Vallis, deinde cardinalem, super Dixit Simon Petrus ad Jesum. » Codex Aquicinctensis, scriptus ab annis quadringentis : « Liber de lectione evangelica, Ecce nos reliquimus omnia, collectus ex dictis domni Bernardi abbatis Claræ Vallis. » In codice Vaticano, n. 658, scripto pro Nicolao V, exstat sub hoc titulo : « De colloquio Simonis et Jesu, ad Henricum Romanæ Ecclesiæ subdiaconum, qui postea monachus Claræ-Vallensis factus est abbas apud monasterium Sancti-Anastasii de Urbe ; » et in fine : « Explicit liber beati Bernardi. » Vallis-Lucentinus antiquior : « Incipiunt capitula in opusculo, quod fecit abbas Igniacensis ad Henricum, » etc. Denique Claræ-Vallensis et Regiæ Navarræ codices Gaufridi nomen præferunt, non Bernardi. Ex quibus, aliisque codicibus intelligitur, hunc librum ab aliis Gaufrido, ab aliis Bernardo olim fuisse attributum. Ex his unus est Willelmus monachus Tornacensis, qui in Bernardino suo seu libro Florum ex Bernardo, librum « de colloquio Simonis et Jesu » passim sub Bernardi nomine laudat. Utrumque verum est, et Bernardi esse hoc opusculum, uti auctoris, et Gaufridi uti collectoris, qui ex ore dicentis varios Bernardi sermones, de colloquio Simonis ad Jesum habitos, in unum conflavit. Sane tunc moris erat, ut ex ore loquentis exciperentur sermones non modo Bernardi, quod de Sermonibus in

Cantica aliisque constat, sed etiam aliorum, ut de Guerrici abbatis Sermonibus factum videbimus.

2. Gaufridus itaque istius opusculi non auctor, sed collector agnoscendus. At plures fuere ejus nominis monachi Claræ-Vallenses. Abbatem Igniacensem vocat codex Vallis-Lucentis. Is ergo est Gaufridus, Bernardi primum notarius, et post Guerricum abbas Igniacensis, tum post Fastredum Claræ-Vallensis, qui libros de Bernardi vita duos, et sermonem de eodem composuit. Henricus vero, cui opusculum istud nuncupatum est, ipse est quem idem Gaufridus laudat in Actis concilii Remensis contra Gilbertum Porretanum his verbis : « Dominus Henricus Pisanus, tunc Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, futurus postea Claræ-Vallensis monachus, et ex abbate Sancti-Anastasii, sanctorum Nerei et Achillei presbyter cardinalis, » etc. [595]

3. Anno 1501 typis vulgatus est iste liber Spiræ, sub titulo Declamationum et nomine Bernardi, absque distinctione sectionum. Declamationum vocabulum cum nomine Bernardi in sequentes editiones transiit, non contra mentem auctoris, qui libellum hunc « instar cujusdam copiosi declamatorii sermonis » a se compositum dicit. Cæterum cum auctor in fine prologi testetur, se hujus libri lectionem brevibus distinxisse sententiis, eamque scripti codices passim in sexaginta sectiones partiantur ; hanc distinctionem ex mente auctoris servare visum est. Certe in codice Albo-Mantellorum apud Parisios tractatus iste ita inscribitur : « Sententiæ exceptæ ex opusculis venerabilis Abbatis Claræ-Vallis. »

PROLOGUS COLLECTORIS.

Ut tibi, dilectissime, præsentes exhortationis schedulas destinarem, quæ otiosa esse non patitur, nimirum credens omnia, et omnia sperans

charitas persuasit. Ubi sane non tibi me propria tradidisse putes, nec tanquam nostra suscipias, sed e multis sermonibus sancti Patris nostri, quorum digna satis laus est in Ecclesia, quæ huic videbantur aptæ negotio, noveris decerpsisse sententias ; et sub unam utcunque formulam redigendo, cujusdam copiosi declamatorii sermonis instar, hunc tuæ Dilectioni libellum edidisse. Hoc nimirum scribendi genus ad persuadendum efficacius arbitrabar, quod soleat amplius movere lectorem, vividas magis voces, quam mutos apices repræsentans. Cæterum quoniam suspecta mihi ignorantia propria, propriaque oblivio est ; hortor et moneo, ut si qua deprehenderis digna reprehensione, aut ipse ea corrigere studeas, aut si id forsitan ex mansuetudine refugis et humilitate, mihi saltem quæcunque te moverint, non dissimules amicabiliter intimare. Atque id quidem de sententia dixerim. Nam de verbis, erit forsitan invenire nonnullos, ad quorum aures si venerint, subsannent ea, dicentes : *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis ?* (Job XXXVIII, 2.) Verum nil tale mihi super tua reor eruditione verendum. Quippe et metum hunc, et pudorem, suspicione carens charitas foras mittit. Affectum magis, ni fallor, in his quam verba pensabit amicus : præsertim quod non ostentationis, sed ædificationis edere paginam cogitarim, optans magis (si possibile videretur) et sine verbis hæc

imprimere cordi tuo. Faciat hoc, qui [596] invisibiliter operatur in cordibus electorum : et pia dignatione sua, suam hanc vocem reputans, vocem ei virtutis et efficaciæ largiatur. Agit enim quod potest operosa dilectio, opportune instans, fortassis et importune. Nulla sane operi idonea magis occurrit digniorve materia, quam evangelica lectio, ubi felicissimum illud Simonis et Jesu colloquium continetur. Hanc ergo suscipere libuit, sed exhortationis magis gratia quam expositionis, ut scilicet ex ea sermonis occasio sumeretur. Sed et sententiis brevibus distinguere studui lectionem, ut distinctio ipsa fastidium non admittat.

I. – De laude obedientiæ et de vi verborum Christi.

1. *Dixit Simon Petrus ad Jesum : Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (Matth. XIX, 27). Fidelis sermo et dignum omni acceptione colloquium Simonis Petri et Jesu. Familiaris siquidem et amica saluti obedientia est, sed obedientia firma et stabilis, quæ fundata est supra petram. *Melior est enim obedientia quam victimæ ; et acquiescere nolle, ut peccatum ariolandi est* (I Reg. XV, 22, 23). Unde et vitæ quoque ipse Salvator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quam obedientiam non implere. Postremo et ipsum nomen Jesu, *quod est super omne nomen, in* quo *flectitur omne genu,* Apostolo teste,

obedientiæ remuneratio est (Philipp. II, 8-10). Libet proinde sacratissimo huic interesse colloquio, et intima cordis aure percipere quæ dicuntur. Arbitror enim verba lectionis hujus ea esse, de quibus ad immortalem Sponsum a finibus terræ clamat Ecclesia : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (Psal. XVI, 4). Hæc nempe sunt verba, quæ [597] contemptum mundi in universo mundo, et voluntariam persuasere hominibus paupertatem. Hæc sunt quæ monachis claustra replent, deserta anachoretis. Hæc, inquam, sunt verba quæ Ægyptum spoliant, et optima quæque ejus diripiunt (Exod. XII, 35, 36). Hic sermo vivus et efficax, convertens animas felici æmulatione sanctitatis, et veritatis promissione fideli.

II. – De relinquendis omnibus.

2. Dixit enim Simon Petrus ad Jesum : *Ecce nos reliquimus omnia.* Bene, optime, et non ad insipientiam tibi. Nam et mundus transit, et concupiscentia ejus : et relinquere hæc magis expedit, quam relinqui. *Ecce,* inquit, *nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.* Nimirum quia exsultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. XVIII, 6), nec currentem sequi poteras oneratus. Sed nec inutilis commutatio, pro eo qui super omnia est, omnia reliquisse. Nam et simul cum eo donantur omnia, et ubi apprehenderis eum, erit unus ipse omnia in omnibus, qui pro ipso omnia reliquerunt. Omnia

sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, et eas maxime. Plus enim concupiscentia mundi quam substantia nocet. Et hæc fugiendarum causa divitiarum præcipua est, quod aut vix, aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem et glutinosa nimis non modo exterior, verum etiam interior substantia nostra videtur ; et facile cor humanum omnibus quæ frequentat, adhæret.

III. – DE EO QUI JUGA BOUM EMIT QUINQUE.

3. Age ergo qui relinquere disponis omnia, te quoque inter relinquenda numerare memento. Imo vero maxime et principaliter abnega temetipsum, si deliberas sequi eum qui exinanivit propter te semetipsum. Pone gravissimam sarcinam, pone asinariam molam, terrenam molem : pone illa quinque non hominum plane juga, sed boum, quæ tibi insipienter emisti. Alioqui sequi sponsum, et venire ad nuptias spirituales quinaria hac pressus et oppressus corporis sensualitate non poteris ; sed etsi novissime veneris et pulsaveris, minime profecto aperietur tibi ; sed respondebitur de [598] intus, quod non sit de bobus et asinis cæterisque jumentis cura Deo. An vero comparatum jumentis esse quis dubitet hominem, qui sibi juga emerit jumentorum ? nisi quod eo sane ipsis quoque jumentis convincitur esse stolidior, et bestialior bestiis comprobatur, quod juga

necessitatis earum propria ipse subierit voluntate. Quod enim illis natura est, huic culpa : dum tanquam unum ex his quæ ratione carent, sine ratione degens, et ipse sub corporeis similiter sensibus incurvatur. Sed quid eum juga subisse causamur ? Arguamus magis emisse. Illud enim stoliditatis miserandæ, istud extremæ dementiæ est. Dignus est operarius mercede sua : nam ut mercedem pro opere tribuat, inauditum. Denique loquitur super hoc verbo Dominus per prophetam, sub typo mulieris fornicariæ scelera arguens Israëlis : *Omnibus,* inquit, *meretricibus dantur mercedes : tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et donabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum ; factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio. In eo enim quod dedisti mercedes, et non accepisti, factum est in te contrarium* (Ezech. XVI, 33, 34). Plane et in eo qui juga emit, contrarium fieri manifestum est. Quid enim juga emit, et juga boum, cui jugum suave gratis offertur ? Nam jugum Christi, jugum hominis est, siquidem et Christus homo. Nec modo gratis tribuitur, sed et copiosa his qui tulerint, remuneratio est, ut a nemine non dico emi, sed gratis sustineri queat. Quid ergo, miser, pro jugo boum distrahis animam tuam, qui jugum Christi suscipiens, emere poteras regnum Dei, mercari vitam, lucrifacere Christum ? Nam sine jugo interim esse non potes, homo nimirum, qui natus es ad

laborem (Job V, 7). Sed grave jugum super omnes filios Adam (Eccli. XL, 1), utique qui sequuntur eum. Nam super eos qui Christum sequuntur, leve est et suave (Matth. XI, 30). Postremo ut cætera sileam, cum sine jugo esse non possint ; quale hoc ipsum est, eligere potius quinque quam unum ? Quis enim potest servire quinque dominis, nedum quinque tyrannis, quinque prædonibus ? siquidem *oculus meus deprædatur animam meam* (Thren. III, 51). Annon sæpe aliud gula exigit, ad aliud pruritus aurium vocat ? Sic et [599] odoratus et tactus diversa interdum imperant, forsitan et adversa, dum uterque communem sibi gestit præripere servum, et trahit sua quemque voluptas. Vides excusationem hominis qui propterea Christum non sequitur, propterea se excusat a nuptiis, quod juga bonum emerit quinque (Luc. XIV, 19).

IV. – De multiplici dominio vitiorum.

4. Quid, si eorum laborem et dolorem consideres, si numeres juga, qui variis serviunt vitiis morum, magis quam corporum sensibus ? Erit profecto invenire jam homines, qui multo magis in labore hominum non sint ; sed longe amplius aliena ab homine flagella sustineant. Erit invenire ementes non modo quinque, sed plus quam quinquaginta quinque, non plane jumentorum juga, sed dæmonum. Contendunt ambitio et elatio cordis : altera nidum, altera

foveam parat. Volare altera jubet, repere monet altera ; cum neutrum profecto sit hominis. Quis enim es tu, ait hæc, quis vero ille vel ille est, aut quæ domus patris eorum, ut eis in aliquo cedas, ut verearis eos, ut eis aliquatenus blandiaris ? At bonus sermo bonum invenit locum, ait ambitio, et interdum quoque qui prodesse non potest, potest obesse. Unde dissimula : primum vinum bonum pone, donec veniat hora tua. Avaritia quoque et appetitus laudis sibi invicem adversantur, et quod hæc congregat, hic dispergit. Nec minus contraria sunt quæ simulatio et pusillanimitas suggerunt impudentiæ, impatientiæque clamoribus ; et utraque labor et dolor, et afflictio spiritus sunt.

V. – DE DUABUS SANGUISUGÆ FILIABUS.

5. Hæc autem omnia, similiaque ac dissimilia mala, ex una radice pullulant, propriæ scilicet voluntatis. Hujus enim sanguisugæ duæ sunt insatiabiles filiæ, clamantes, *Affer, affer* (Prov. XXX, 15). Siquidem nec animus vanitate, nec voluptate corpus aliquando satiatur, ut scriptum est : *Non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu* (Eccle. I, 8). Fuge sanguisugam hanc, et omnia reliquisti. Hæc enim omnia trahit ad se. Pone hanc, et jugum tam importabile quam [600] multiplex abjecisti. Non est enim dominus crudelis ad illam ; non est tyrannus impius et inhumanus sic urgens servulum, et non parcens.

Fatigatum magis instigat, subditum premit durius. Inquietum malum, quod spiritui semper incubans, inexcogitabilia meditatur. O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis ? (Job VII, 20.) Nullum mihi onus importabilius, nulla gravior sarcina est. Factus sum mihi talentum plumbi (Zachar. V, 7), et resedit iniquitas super illud. Sed audiam vocem solatii, audiam quid loquatur magni consilii Angelus. *Venite,* inquit, *ad me, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. XI, 28, 29). Verum hæc alias ; invenient forte in novissimis locum sibi. Interim sane felices liquet esse, qui exonerati sunt, et sequuntur Dominum expediti. Arctissimum enim nos foramen exspectat. Si quem sequimur, consequi volumus, per angustam contendamus ingredi portam necesse est. Quid tu, camele, gibbum ; quid tu, pecuniose, proditoris loculos tollis ? Non sic, impie, non sic ingredieris. Foramen acus hujusmodi sarcinas non admittit.

VI. – De divitiis Patrum Veteris Testamenti.

6. Sed excusant aliqui fortasse dicentes : Abraham, Isaac et Jacob, cæterique sancti nunquid non terrenas divitias habuisse leguntur ? Sufficit nobis esse sicut illi fuerunt : neque enim sumus nos Patribus meliores. Si culpabilis esset possessio divitiarum, nunquam illi in divitiis

tantam a Domino gratiam obtinuissent ; aut tantam gratiam consecuti, divitias nihilominus possedissent. Quid respondebimus novis imitatoribus sanctorum veterum ? Imponant certe vitulos super altare Domini, mactent arietes, hircos immolent, quia et hoc Abraham fecit, et hic ritus Patrum, quibus non modo meliores non sumus, sed ne digni quidem solvere corrigiam calceamentorum eorum. Sed hæc, inquiunt, statum ultra non habent ; ubi revelata est veritas, transiere. Quid, si ipsas quoque sanctorum divitias temporales, umbram fuisse dixerimus futurorum ? In figura siquidem eis omnia legimus contigisse (I Cor. X, 11). Denique quidni terrenas palam divitias possiderent [601] sancti et perfecti viri, cum sola adhuc terrena palam promitterentur a Deo ? Sicut enim sacrificiis illis, sic et divitiis, carnalibus adhuc populis dispensatio divina morem gerebat : nimirum ut tanquam parvuli paulatim a Gentilium ritu secederent, eadem quæ Gentes dæmoniis, Domino immolantes, eademque et illi, sed a Domino, non a dæmoniis exspectantes. Ubi sane cœlestis promissio sonuit, spiritualia jam necesse est spiritualibus comparari, et mutari sacrificium spe mutata. Noverant hæc quicunque vel eo tempore fuere perfecti, sed ex charitate populo cohærebant, ut in manifesto quidem et agere eadem, et eadem quærere viderentur. An forte violenta videtur extorsio, quod de umbra dicimus et significatione ? Olim

alter super hoc scripserat in hunc modum : « Nullus mihi opponat aurum templi Judæorum. Tunc enim hoc fuit, quando sanguis immolabatur, quod totum figura fuit. Aurum ergo repudiemus cum cæteris superstitionibus Judæorum : aut si aurum placet, placeant et Judæi. » (S. HIERONYMUS, epist. 2 ad Nepot.) Postremo non multos legisse me recolo aut non afflictos graviter, aut non graviter in ipsa sæculi hujus prosperitate tentatos, forte et periclitatos.

VII. – QUOMODO JUDÆUS INTER AQUAS, PETRUS SUPER AQUAS.

7. Nimirum longe aliud est in luto aquarum multarum, divisi fundo maris iter carpere, terrena licite possidendo : aliud ipsam novis gressibus undam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ prærogativa hæc debebatur : Petro novum iter et novi typus itineris servabatur. Antiquorum sane Patrum diebus, donec in terris videretur et conversaretur inter homines Dominus majestatis, non erat evangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Deum solo interim spiritu sequebantur. At ubi Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. I, 14) ; jam nobis in eo tradita est imago vitæ, et conversationis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, ut utroque sequentes vestigio, non ulterius cum patriarcha Jacob altero femore claudicemus (Gen. XXXII, 31). Ubi enim audivimus quia dictum sit antiquis,

Nisi quis renuntiaverit [602] *omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus ?* (Luc. XIV, 33.) et item, *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo ; et veni, sequere me ?* (Matth. XIX, 21.) Nec id dicimus, tanquam salvari quis vel hoc tempore nequeat, si secus egerit ; sed ut gradum agnoscat proprium et locum perfectionis, aut discipulatus officium non usurpet.

VIII. – DE REMEDIO IMPERFECTORUM.

8. Habent enim Evangelia et perfectionis consilium, et remedium infirmitatis. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra* (Matth. VI, 19), hæc perfectio est. Siquidem Filius hominis, ubi caput reclinaret, non habebat (Luc. IX, 58). Petro et Joanni nec argentum nec aurum erat (Act. III, 6). Paulus victu simplici vestituque contentus (I Tim. VI, 8), hæc ipsa labore manuum acquirellat (II Thess. III, 8). Sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consilium castitatis. Quid dicitur populo ? *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula* (Luc. XVI, 9). Verba Domini sunt, et quod loquitur, tale est. Firma equidem stat immobilisque sententia, eos qui volunt in hoc sæculo divites fieri, incidere in tentationem laqueumque diaboli (I Tim. VI, 9) ; sed quia misereor super turbam, et ipsum quoque camelum (quod homo non potest) per foramen

acus traducere possum ; cavete saltem a verbo aspero, qui laqueum venantium minime declinatis. Vestite nudum, egenum alite, visitate infirmum, ne forte audire contingat sermonem durum, asperum verbum, auditionem malam : *Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. XXV, 41). *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Ac si manifestius dicat : *Væ vobis, divites, qui habetis consolationem vestram* (Luc. VI, 24). Attamen unum jam superesse videtur. Communicate eam pauperibus, quorum est regnum Dei, ut, cum venerit hora eorum, reminiscantur, et deficientes vos recipiant in æterna tabernacula sua : et consolationem suam, quam modo prudenter exspectant, dum vestram ipsi percipiunt, misericorditer communicent desolatis. Mensuram enim bonam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinus eorum (ibid. 38) : nec erit illud pallium breve, quod [603] duos operire non possit, aut stratum coangustatum, unde decidat alter (Isai. XXVIII, 20).

IX. – DE PERICULO CLERICORUM.

9. Hinc est quod dotatas et ditatas videmus ecclesias a potentibus et divitibus hujus sæculi, qui in operibus bonis divites, juxta Evangelii admonitionem, amicos sibi facere studuerunt de mammona iniquitatis, a quibus in æterna tabernacula reciperentur. Quidni sperarent ab his recipi, qui claves videntur habere ? Sed heu ! data

est ipsa providentia eorum in occasionem carnis, et qui sibi pariter atque aliis in cœlo tabernacula æterna parare debuerant, in terra conjungunt domum ad domum, et agrum copulant agro ! Quis rapuit ab ore Apostolorum temporis hujus verbum gratiæ, fiduciæ verbum : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te ?* Ecce enim ut populus, sic et sacerdos (Isai. XXIV, 2). Similiter volunt in hoc sæculo fieri divites ; similiter, imo et abundantius suam hic præripiunt consolationem. Similiter amicis egent et ipsi, ut in aliena saltem tabernacula suscipiantur, utpote propria non habentes. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. V, 3). Cæterum hominibus, qui perfectionis obtinent locum, dignitate pollent, auctoritate præeminent, funguntur officio, an inter hæc infirmitatis et imperfectionis, quam usque adeo diffitentur, liceat saltem sperare remedium, ipsi hinc quoque sint judices ; ipsi, inquam, judicent utrum liceat. Nam quod minime deceat, manifestum est : nobis sane liceat vel audire dicentem, *Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur ? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur* (Matth. V, 13). Sed et Presbytero, cui forsitan derogare timebunt, quoniam sanctus est, uti liceat solita spiritus libertate, nulli blandiri, palpare neminem ; sed nude nudam promere veritatem. « Clericus, » inquit, « qui partem habet in terra, non habebit partem in cœlo. » Itemque, « Clericus si quidpiam

habuerit præter Dominum pars ejus non erit Dominus : verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis Dominus pars ejus fieri non dignatur. » (S. HIERONYMUS, epist. 2 ad Nepot.) [604]

X. – QUOMODO CLERICI A SINGULIS GENERIBUS HOMINUM QUOD DELECTAT USURPENT.

10. Videtur et sanctus David cauterio gravi inurere quosdam : ipsi viderint quos hæc parabola tangat. *In labore,* inquit, *hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur : ideo tenuit eos superbia* (Psal. LXXII, 5, 6). Habent enim singula quæque genera hominum laboris aliquid, aliquid voluptatis. Sed advertere est prudentiam aliquorum, et mirari quemadmodum novo inter hæc artificio discernentes, et ab invicem sequestrantes ea, totum quod delectat eligunt et amplectuntur : quod molestum est, fugiunt et declinant. Cum militibus nempe superbiæ fastus, amplam familiam, et nobiles apparatus, equorum phaleras, accipitres, aleas, et similia quæque frequentant. Aliqui forte dependentes a collo rubricatas murium pelles, ornatos thalamos, balnea, et mollitiem omnem atque gloriam vestium a mulierculis mutuantur ; caute omnino loricæ pondus, et insomnes in castris noctes, incertaque discrimina præliorum, muliebrem quoque verecundiam et disciplinam, aut si quid sexus ille laboris habere creditur [*al.* cernitur]

declinantes. Sudant agricolæ ; putant et fodiunt vinitores : et qui inter hæc torpent otio, accedente fructuum tempore innovari sibi horrea jubent, et promptuaria eorum plena, utinam non præ illis ; utinam vel cum illis. Vivunt tritico, bibunt uvæ sanguinem meracissimum : parum est, impinguantur et dilatantur adipe frumenti. Herbarum succis peregrinum mutuantur vina saporem, et additur oleum camino.

11. Sed considera et negotiatores. Circumeunt mare et aridam, in labore corporis, et periculo vitæ perituras sibi divitias congregantes. Dura sunt hæc : caveant prudentes nostri ; dulces interea capiant somnos, ne dicam, in stratis lasciviant suis. Erit tamen invenire in die festo graves vasis aureis et argenteis ministrorum dextras, refertas variis, opibus manticas, perticas oneratas, et in scriniis tam multiplices loculos, ut si mensas adhibueris, nummularios putes. Quid fabros aut cæmentarios, cæterosque ejusmodi operarios necesse est numerare ? Victum sibi multo labore quærunt : illi madent deliciis, [605] copiis affluunt otiosi. Annon merito tales poeta subsannet ?

> Ne, cum forte suas repetitum venerit olim
> Grex avium plumas, moveat cornicula risum
> Furtivis nudata coloribus.
>
> (HORAT. Epist. lib. I, epist. 3, vers. 18-20.)

Magis autem magnus ille propheta et plus quam propheta terribiliter increpet, dicens : *Genimina*

viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira ? (Luc. III, 7.) Ubi enim sunt pœnitentiæ fructus ? Cum cœperint resurgere homines unusquisque in ordine suo, ubi, putas, generatio ista locabitur ? Si ad milites forte diverterint, exsufflabunt eos, quod minime secum laborem aut pericula tolerarint. Sic agricolæ ; sic negotiatores, et singuli quique ordines hominum a suis eos similiter arcebunt finibus, utpote qui in hominum labore non fuerint. Quid igitur restat, nisi ut quos omnis ordo repellit pariter et accusat, eum sortiantur locum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat ?

XI. – De officio clericorum.

12. An forte ad electionem cleri audeant aspirare ? Magnus enim vere eorum locus in regno Dei : et bonum sibi, sed qui bene ministraverint, gradum acquirunt (I Tim. III, 13). Cæterum suus et ipsis nec modicus labor esse videtur, et dicebat qui plus omnibus laboravit : *Qui non laborat, non manducet* (II Thess. III, 10). Et Petro dictum est : *Simon Joannis, amas me ? pasce oves meas* (Joan. XXI, 15-17). Idemque tertio repetitum ; tertio dictum, *Pasce ;* nec Mulge, seu Tonde vel semel additum est. Speret ergo discipuli locum, gradum ministri, qui dominicum pascere gregem satagit, quam tondere : pascere vero tripliciter, exemplo conversationis, verbo prædicationis, fructu orationis ; et pascere ad

mandatum Christi, ut nemo sibi hunc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tanquam Aaron (Hebr. V, 4). Per eum nempe si quis introierit, salvabitur, et inveniet pascua. Si vero ascenderit aliunde, plane fur est et latro (Joan. X, 9, 1). Atque utinam vel quæratur jam inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. [606]

XII. – Excusatio quod nonnisi manifesta loquatur.

13. Nemo tamen indignetur nobis, aut moleste accipiat quæ dicuntur. Si sanctus est, et minime sibi conscius horum, congratulamur ei : doleat et ipse nobiscum in pluribus hæc inveniri. Nec enim revelamus nunc occulta dedecoris, nec parietem fodimus, ut abominatio major appareat (Ezech. XII). Nullum adhuc de fornicatione fecimus verbum, quamvis et hæc in multis etiam et multipliciter regnet, qui puritatis auctori, impuro corde et corpore ministrantes, non verentur stare ante angelum Domini, qui secet medios et disperdat (Dan. XIII, 55) ; sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, et intingere in sanguine Salvatoris manus nefarias, quibus paulo ante carnes, proh dolor ! meretricias attrectarunt ; sic altaria circuire, sic frequentare psalmos, cum et ejusmodi laus exsecrabilis, et oratio sit in peccatum (Psal. CVIII, 7). Sed nec eorum sacrilegia recensemus, qui diligunt munera, sequuntur retributiones, vendunt sacramenta,

justitiam produnt : quorum guttura necdum traxit ad laqueum, necdum præfocavit fauces verbum blasphemiæ, vox sacrilega, sermo nequam, *Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam ?* (Matth. XXVI, 15.) Videmus hæc omnia, sed quodam modo non videntes, quippe quibus nec flagellum est, nec ille comedens zelus. Manifesta loquimur, et quæ vix aliqui erubescunt. Postremo et nos in clero fuimus : liceat vel nostra scrutari.

XIII. – QUOMODO INTRENT CLERICI AD ECCLESIASTICA BENEFICIA.

14. *Videte vocationem vestram,* ait vocatus Apostolus (I Cor. I, 26). Consideremus et nos an vocati venerimus, et vocati a Deo, cujus nimirum hæc vocatio est. Nec communem modo vocationem dixerim, qua sane juxta eumdem apostolum, *quos prædestinavit, hos et vocavit* (Rom. VIII, 30) ; sed quis vocaverit nos in honorem cleri, convenire velim conscientia singulorum, ut secundum præceptum Domini ad cor Jerusalem loquar (Isai. XL, 2). Huic enim parvulo adhuc, aut forsitan necdum nato, ecclesiastica jam beneficia provida sane parentum sollicitudo parabat. Hunc nos, inquiens, [607] illi vel illi trademus episcopo, apud quem habemus gratiæ locum, aut cui forte servivimus, ut ditetur de bonis Domini, nec in tot liberos nostra dividatur hæreditas. Illum præpositus aut decanus ut sibi succederet, plus quam materno educavit affectu, in deliciis

enutriens, et delictis. Ille dignus archidiaconatu, utpote filius principis ; magis autem si sit episcopi consobrinus, in quo nimirum tota est episcopata progenies. Alius undique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat et dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare non erubescit, manibus et pedibus repens, si quo modo tandem aliquando sese ingerere queat in patrimonium Crucifixi et bona Domini, quæ sola ex omnibus hodie inveniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenilunio forte, ut sua districte repetat, rediturus.

15. Quis ea intentione gradus ecclesiasticos et ministeria sanctuarii quærit, imo quæritur (quæri nempe, quam quærere ipse debuerat), ut sine curis sæculi, in sanctimonia cordis et corporis illuminandus accedat ad Dominum, et suam pariter ac proximorum operetur salutem, orationis studio deditus, et verbo prædicationis ? Nam si ea quærit aut tenet animo, eoque intuitu, ut huic vitæ habeat necessaria ; evangelizat ut manducet, et perverso nimis ordine, cœlestibus terrena mercatur. Quam certe dignius, ampliusque consentaneum rationi, ut pro carnali victu carnalia magis opera et negotia exerceret, nec fieret inversor rerum, aut inhonoraret ministerium spirituale ? Sed modico est natura contenta, nec multi sola in his necessaria quærunt, quippe minori facile satis obtinenda periculo. Honorati incedere volunt, placere student hominibus,

delectari et superbire, et huic sæculo per omnia conformari. Audi querelas Domini, quid super hac tanta hominum temeritate loquatur patiens redditor, pœnitentiam cupiens, quam vindictam. *Ipsi,* inquit, *regnaverunt, et non ex me : principes exstiterunt, et ego non vocavi eos* (Osee VIII, 4). Universos siquidem in ordinibus ecclesiasticis cæterisque ad sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium, aut divitias, seu corporis voluptatem, postremo quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi ; manifeste prorsus et indubitanter, non ea quæ Deus est charitas ; sed aliena [608] a Deo et omnium radix malorum, cupiditas (I Tim. VI, 10) introducit. Quid istud temeritatis ; imo quid insaniæ est ? Ubi timor Dei, ubi mortis memoria, ubi gehennæ metus, et terribilis exspectatio illa judicii ? Sponsa nec cubiculum, nec cellam ingredi nisi rege introducente præsumit : tu irreverenter irruis nec vocatus, nec introductus ? *Trahe me post te,* ait illa, *in odorem unguentorum tuorum curremus.* (Cant. I, 3). Nunc autem trahit sua quemque voluptas ; et odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem (I Tim. VI, 5) : quorum certa est damnatio.

XIV. – DE LOCULIS JUDÆ.

16. Verum etsi irreprehensibilis videatur ingressus, et intentio casta ; nihilne ultra timendum est ? Timendum quidem, et maxime. Neque enim quicunque spiritu cœperint, etiam

spiritu consummantur, sed carne nonnulli (Galat. III, 3). Denique et Saul princeps constitutus a Domino (I Reg. IX, 16), et Judas non ab alio electus in apostolum memoratur. *Nonne ego,* inquit, *vos duodecim elegi ; et unus ex vobis diabolus est ?* (Joan. VI, 71.) Utinam in duodecim unus hodie Petrus ; unus qui reliquerit omnia ; unus qui loculis careat, inveniatur. *Unus,* inquit, *ex vobis diabolus est.* A duobus utique bolis diabolus dicitur ; et Judas non loculum [*al.* locum], sed loculos habet. Utinam saperes, miser, et intelligeres cum thesauro pecuniæ thesaurum iræ pariter cumulari : utinam novissima providens, animadverteres facile per foramen acus transituros non divitiarum cumulos, sed delictorum. *Nil enim intulimus in hunc mundum : haud dubium quia nec auferre poterimus quidquam* (I Tim. VI, 7). Sane argentum et aurum non nihil est : sibi utrumque retinet mundus. Inexorabilem constituit janitorem : foramen angustum est, nihil ex omnibus asportare licebit. Nam peccatum, quoniam nihil est, nulla potest foraminis angustia retineri. Solum hoc te sequitur quocunque ieris : quacunque intraveris, pellem hanc non depones. Quæ autem parasti insipiens, cujus erunt ? Væ ! væ ! in domo Dei horrendum videmus. Quidni idololatras ministrantes ? Mentior si non idolorum servitus avaritia est (Coloss. III, 5) ; si non quibusdam etiam venter suus factus est deus suus (Philipp. III, 19). Quod enim quisque præ

cæteris colit, id sibi deum constituisse [609] probatur. Quantos sane videmus qui diligunt munera, sequuntur retributionem ? quantos qui Christo Domino non serviunt, sed suo ventri ?

XV. – De quatuor virtutibus.

17. *Quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis escam in tempore ?* (Matth. XXIV, 45.) Quæris forte quam escam ? *Meus,* inquit, *cibus est ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. IV, 34). Nimirum vita in voluntate ejus (Psal. XXIX, 6), qua quidem nec pasci ipse, nec alios pascere poterit, nisi fidelis sit et prudens, ut eam et intelligat, et diligat : diligat autem fortiter, diligat et ferventer. Quando enim excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem insipientium profitetur ? Ignorans utique ignorabitur (I Cor. XIV, 38), imo et multos ignorare faciet et ignorari. Quid enim periculi sit, ubi non invenit pastor pascua, ignorat dux itineris viam, vicarius nescit domini voluntatem ; Ecclesia quotidie multipliciter et miserabiliter experitur. Est enim ut sacratissima, sic et secretissima res voluntas Dei, et occultum omnino consilium, de quo et Apostolus gloriatur : *Puto,* inquiens, *quod et ego Spiritum Dei habeam* (I Cor. VII, 40). Unde et ipsa Veritas ait : *Nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui est in ipso. Sic et quæ Dei sunt, nemo novit, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est* (I Cor. II, 11). Utilis

proinde lectio, utilis eruditio est, sed multo magis unctio necessaria ; quippe quæ sola docet de omnibus (I Joan. II, 27). Unde autem scire videbitur quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta, qui nec pulsare, nec quærere, nec petere consuevit ; qui donec alienarum curam susciperet animarum, nunquam suæ gessisse curam, sed in vano eam visus est accepisse ? Atque utinam vel tunc curaret suam, ut meam quoque postea curaturum sperare liceret ; et de suo prius oculo festucam ejiceret, de meo videret ejicere trabem (Matth. VII, 5). Nam de his quidem qui et ubi forte intelligunt Domini voluntatem, negligunt tamen, et quantum prævalent adversantur ei ; qui dederunt manus morti, et cum inferno iniere fœdus, ut odientes bonum, adhærentes malo, parati sint gratis consentire peccato, fovere malitiam, favere iniquitati ; [610] quoniam odibiles Deo, et mundo exsecrabiles esse constat, melius est silere quam loqui.

18. Sane nemo repente fit turpissimus : et vix aliquis in hunc affectum nequitiæ nisi prava consuetudine pertransivit. Sunt enim infirmi et tepidi amatores justitiæ, quibus aut vigor, aut fervor deest, aut fortassis uterque ; cum uterque sit summopere necessarius, inter prospera quippe et adversa versanti. Ut enim vigoris esse dignoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro justitia persecutionem utiliter sustinere : sic

fervori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris enervari. Quæ quidem tum omni populo, tum maxime et specialiter ducibus populi sunt necessaria, ne forte in perniciem omnium errare contingat. Quid enim refert qua occasione viam deserant veritatis, seducantur ignari, sequantur spontanei, compellantur inviti, seu attrahantur illecti ? quid interest, dummodo eant in perditionem ? Sic enim Evæ prudentia, Adæ temperantia, Cain omnino justitia, Petro defuit fortitudo. Quam quidem virtutis quadrifariæ perfectionem et cathedram sanctitatis omnimodis exigit ministerium hoc de quo loquimur : ut hac dote carens, frustra sibi, tanquam per Christum introierit, blandiatur. Siquidem dicitur ignoranti, *Si cæcus cæco ducatum præstet, nonne ambo in foveam cadunt ?* (Matth. XV, 14.) et item, *Sacerdotes non dixerunt, Ubi est Dominus ? et tenentes legem nescierunt me* (Jerem. II, 8). *Ipsi prophetæ et pastores abierunt in terram quam ignoraverunt* (Jerem. XIV, 18) : Dicitur et iniquo, *Fur non venit nisi ut mactet et perdat* (Joan. X, 10) : et illud, *Dilexisti malitiam super benignitatem* (Psal. LI, 5). Dicitur pusillanimi : *Mercenarius, et qui non est pastor, videt lupum venientem, et fugit quia non est ei cura de ovibus* (Joan. X, 12, 13). Dicitur ei qui post concupiscentias suas vadit : « Mors est posita secus introitum delectationis (S. BENED. Reg. cap. 7) : » dicitur item, *Omnes quæ sua sunt*

quærunt, non quæ Jesu Christi (Philipp. II. 21). Verum hoc hactenus.

XVI. – QUOMODO DESERVIANT CLERICI PRO IIS QUÆ DE ECCLESIIS HABENT.

19. Jam qui per Christum sibi in sortem ministerii hujus introisse videtur, de cætero [611] quemadmodum ei serviat, quemadmodum ministret, quemadmodum pascat tripliciter, ut prædiximus, gregem Domini, sollicita secum examinatione discutiat. Indignus enim lacte et lana convincitur, si non pascit oves. Si non vigilat in custodia gregis, judicium sibi manducat et vestit. Væ, væ tibi, clerice : *Mors in olla* (IV Reg. IV, 40). Mors in ollis carnium : mors in hujusmodi deliciis est. Non modo, quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur ; sed ob id maxime, quia populi constat esse peccata quæ comedis (Osee IV, 8). Sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas ? Cantando, ut aiunt, bona tibi provenire videntur ; sed bonum erat magis fodere, aut etiam mendicare. Peccata enim populi comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Sollicitus esto tanquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus. Alioquin tibi ea noveris imputanda, quæ modo inter delicias comedis, et parvipendis, et dissimulas, tanquam nihil attinentia tibi. O judiciorum Dei abyssus multa ! O terribilis Deus

in consiliis super filios hominum ! (Psal. LXV, 3.) Frustra *tunc incipient* miseri *dicere montibus, Cadite super nos ; et collibus, Operite nos* (Luc. XXIII, 30). Venient, venient ante tribunal Christi : audietur populorum querela gravis, accusatio dura, quorum vixere stipendiis, nec diluere peccata ; quibus facti sunt duces cæci, fraudulenti mediatores. Quid tibi, insipiens, deliciæ sapiunt ? quid divitiæ illæ cæcos oblectant oculos, quibus mercaris tam grave judicium, tam duræ temetipsum obligas rationi ? Universa siquidem usque ad quadrantem novissimum exigeris.

XVII. – Quomodo eosdem reditus expendant.

20. Sed esto studiose quis et fructuose laboret. *Dignus* plane *est operarius mercede sua* (I Tim. V, 18) : *ut qui altario servit, de altario vivat* (I Cor. IX, 13). Vivat, inquam, de altario, ut, juxta eumdem apostolum, alimenta et quibus tegatur habens, his contentus sit (I Tim. VI, 8). Tertium enim hoc periculum est. *De altario,* inquit, *vivat ;* non superbiat, non luxurietur, denique non ditetur ; « non, » contra sancti cujusdam plane dignam omni [612] acceptione sententiam, « ex clericatu ditior fiat.[1] » (Hieronymus, ad Nepot.) Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis ; nec loculos inde [*al.* Judæ] congreget ; nec in vanitate aut superfluitate

[1] Manuscripti addunt *ex ignobili gloriosus.*

dispergat ; non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos suos, aut neptes (ne filias dixerim) nuptui tradat. Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia sunt pauperum, facultates ecclesiarum : et sacrilegia eis crudelitate subripitur, quidquid sibi ministri dispensatores, non utique domini vel possessores, ultra victum accipiunt et vestitum. Nec enim ordinavit Deus his qui Evangelio serviunt, de Evangelio quærere delicias vel ornatum, sed *vivere* (ait Paulus) ex eo (I Cor. IX, 14), ut videlicet sint contenti alimento corporis ; non irritamenta gulæ, aut incentiva libidinis, et quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere. Sane qui non fideliter introivit, neque per Christum, quidni infideliter agat, et contra Christum ? Manifestam sine dubio faciet arborem fructus, radicem palmes, opus intentionem. Faciet ad quod venit, ut mactet utique et disperdat. Quando enim altario serviat qui ejusmodi est : serviat autem in spiritu et veritate ? Tales nimirum Pater adoratores quærit (Joan. IV, 23). Alioquin ministratio mortis est, in judicium et condemnationem. Aut quando poterit necessariis esse contentus, qui eo animo introivit, ut stipendia cleri in usus voluptatis, curiositatis et vanitatis congreget, servet, expendat ? Triplex ergo funiculus qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit, qui impure intrat,

indigne ministrat, sed et ipso fructu abutitur temporali.

XVIII. – De virga et baculo.

21. Quid enim si in hoc mundo floret, et prosperatur in via sua ? Arescet velociter, cito decidet flos feni, et vapor ad modicum parens. Parcitur virgæ, quoniam invenitur iniquitas ejus ad odium utique (Psal. XXXV, 3), non ad iram. *Virga,* inquit, *tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt* (Psal. XXII, 4). Habet enim virgam, sed habet etiam baculum. Et hæc consolatio est, quod is qui [613] virga cæditur, baculo sustentetur. Aut certe portat pastor virgam et baculum, illam ovibus, illum lupo, omnia autem propter electos. Siquidem et virga eos consolatur a stimulis conscientiæ, dum hoc modo sentiunt sibi peccata dimitti, dicente Domino : *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas* (Isai. XLIII, 25). Et baculus juvat ad tolerantiam virgæ, dum illius comparatione fit levior. Econtra vero dicitur induratis, *Frons mulieris meretricis facta est tibi ; erubescere noluisti* (Jerem. III, 3) : et addit, *Recessit zelus meus a te, ultra non irascar tibi* (Ezech. XVI, 42). Quem enim diligit, arguit, et flagellat omnem filium quem recipit (Hebr. XII, 6). Liquet proinde eos qui in labore hominum non sunt, et cum filiis non flagellantur (Psal. LXXII, 5), nec diligi a Deo, nec recipi. An tu forte quos in mundo florere

conspicis, ab auctore mundi diligi putas ? Audi quid super hoc Scriptura loquatur.

XIX. – Quis sit amicus mundi.

22. *Omnis qui voluerit amicus esse hujus mundi, inimicus Dei constituitur* (Jacobi IV, 4) : et alio loco, *Charissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Verba sunt apostolorum, prius quidem Jacobi ; posterius ejus discipuli quem diligebat Jesus, qui et ipsius ignorare non posset animum [*al.* amicos]. Sed vis nosse quis sit qui diligat mundum ? Neque enim creaturas Dei juberis odisse, sed quæ a Deo non sunt, ea diligere prohiberis. Quæ vero sint hæc Joannes ipse loquitur adjiciens : *Nolite,* ait, *diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omnia enim quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi : quæ non sunt,* inquit, *ex Patre, sed ex mundo* (I Joan. II, 15, 16). Viderit hic quisque cujus sit spiritus, quid diligat, quid cupiat, quid sectetur. Ecce enim speculum veritatis : tantum ne quis considerato vultu conscientiæ suæ prætereat, et qualis fuerit obliviscatur. Ambitio, curiositas et voluptas non ex Patre sunt, sed ex mundo. Aut certe quia multi codices habent non Ambitionem sæculi, sed Superbiam vitæ ; in concupiscentia carnis universam accipe corporalium sensuum delectationem, qua quidem nec ipsa curiositas caret ; ac deinceps [614]

concupiscentiam oculorum, quæcunque ad humanum diem (quem propheta minime concupivit) (Jerem. XVII, 16), et sæcularem gloriam, et extrinsecam pertinent vanitatem. Porro in superbia vitæ, elationem cordis intellige. Hæc enim tria qui diligit, mundum diligit, et Dei constitutus est inimicus. Suscipiat autem qui ejusmodi est, reconciliationis officium, non mediatoris ; qui etiam proditoris scelere inimicitias cumulavit : ut merito jam non ut hostis, sed ut traditor judicetur, ut Judas utique, non ut Saulus.

XX. – De impudentia.

23. Nam cum impudentia et frontositas cor obduraverit ut non paveat, non horreat, non contremiscat ; ea jam demum desperatio est. Quid enim ? Horum sibi conscius homo, tanquam qui justitiam fecerit, divino sese vultui sistere non veretur ; tanquam domesticus intrat et exit, magistrum salutat, genua flectit, osculatur ore sacrilego, dolose agit, sed in conspectu Dei ; *ut inveniatur iniquitas ejus ad odium* (Psal. XXXV, 3). Odibilis plane Deo frontosa temeritas, et impudentia exsecranda, *Propter quid* enim *irritavit impius Deum, exacerbavit Dominum peccator,* ut *secundum multitudinem iræ suæ non* quærat ? Num propter fornicationes, incestus, aut sacrilegia ? Nihil horum Propheta memorat, sed quod in corde suo dixerit, *Non requiret* (Psal. IX, 4, 13).

Sermo cordis affectio est, et dicere, *Non requiret,* non expavescere requisiturum. Hæc impietas, cui secundum multitudinem iræ suæ miseretur [*al. male* non miseretur] Deus, nec quærit, nec arguit, nec flagellat, nec ulciscitur in adinventiones eorum, sicut de Moyse et Aaron et Samuele legimus, quibus nimirum propitius fuit (Psal. XCVIII, 8).

XXI. – DE MISERATIONE CRUDELI.

24. Sed expresse atque signanter cujus sit hæc impietas, audiamus. *Misereamur impio,* ait Dominus (Isai. XXVI, 10), velut in concilio Angelorum, et congregatione deliberans. Nec eos latuit crudeliorem omni indignatione misericordiam Judicem meditari, qua non discat homo justitiam facere, sed obdormiscens miser et dicens, *Oblitus est Deus, avertit faciem suam* (Psal. IX, 11) ; dies suos [615] ducat in bonis, in puncto ad inferos descensurus (Job XXI, 13) : et cum dixerit, *Pax et securitas,* tunc subitaneus ei superveniat interitus (I Thess. V, 3), nec effugiat. *Et non discet,* inquiunt, *facere justitiam. In terra sanctorum iniqua gessit,* ait Dominus (Isai. XXVI, 10) : ac si diceret, Nolo discat justitiam facere ; inventa est iniquitas ejus ad odium. An adhuc quærendum est, quis iste sit impius ? *In terra,* inquit, *sanctorum iniqua gessit,* in ecclesiasticis possessionibus, quæ sanctorum fuerant usibus assignatæ ; in domo Dei, quam sanctitudo decet : de qua Paulus discipulum

studiose sollicitans, *Ut scias,* inquit, *quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis* (I Tim. III, 15). In clero quippe tanquam in cœlo gerens iniqua, quid, nisi de ministerio judicetur ? Cœleste tenet officium ; angelus Domini exercituum factus est (Malach. II, 7) : tanquam angelus aut eligitur, aut reprobatur. Inventa quippe in Angelis pravitas et districtius judicetur necesse est, et inexorabilius quam humana.

25. Age ergo, quoniam judicium grave his qui præsunt, et potentes potenter tormenta patientur (Sap. VI, 6, 7) : ascendat superbia tua semper, sequere regem tuum. Omne sublime videant oculi tui. Festina multiplicare præbendas : inde ad archidiaconatus evola, demum aspira ad episcopatum, ne ibi quidem requiem habiturus ; quoniam sic itur ad astra. Quo progrederis, miser ? an ut ab altiori gradu sit casus gravior ? neque enim sic paulatim decides, sed tanquam fulgur in impetu vehementi, quasi alter satanas subito dejicieris. *In labore hominum non sunt,* inquit, *et cum hominibus non flagellabuntur : ideo tenuit eos superbia* (Psal. LXXII, 5, 6), peccatum diaboli ; quo ceciderunt qui operantur iniquitatem. Hæc est quæ non recipit disciplinam, curari renuit, medelam non sustinet. Ulcus pessimum, quod nec summis saltem digitis patitur attrectari. Hujus et ipse indignationem vereor super his, et grave judicium. Quidni timeam morsus, spiritualem

insaniam, et animarum phrenesim non ignorans ? Sed Domini sunt verba quæ replico, et eadem ipsi quoque legunt et intelligunt pariter, legem quippe scientes. *In terra,* inquit, *sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam* [616] *Domini* (Isai. XXVI, 10). Durus est hic sermo, et comminatio valde terribilis, *non videbit gloriam Domini.* Quid igitur cætera vidisse præstat ? Hiccine totus misericordiæ finis ? Hanc ego misericordiam nolo ; procul fiat miseratio tam crudelis, ne veniat in eorum consortium anima mea.

XXII. – DE COMMUTATIONE HUMANÆ PŒNÆ PRO DIABOLICA.

26. Quis enim vobis, miseri, demonstravit fugere a ventura ira ? Quid præsentem tantopere fugitis iram, flagellum timetis, declinatis virgam ? Et quidem in hac die vestra, quæ ad pacem vobis, sed si cognovissetis et vos. Mutatis, non effugitis pœnitentiam : nam malum impunitum esse non potest. Non punitur hic propria voluntate, punietur alibi sine fine. Misera sane et extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, et paratum diabolo stridorem eligere sempiternum ! Animadvertite siquidem et videte, non hominibus, sed diabolo et angelis ejus ignem illum esse paratum. Ille enim hostis et lupus : nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. Illi securis et malleus : nobis flagellum et virga debetur. Illius iniquitas inventa ad odium, suum

habet carcerem, ubi nulla redemptio, unde minime liceat respirare. Mihi sane et labore tolerabilior carcer, et tempore brevior assignatur : ubi cum iratus fuerit Dominus, misericordiæ recordetur, redemptionem suo mittens populo copiosam. Denique tempus mihi constituit : mihi dicit *donec,* ignem illi parat æternum. *In sudore,* inquit, *vultus tui comedes panem tuum, donec in terram, de qua sumptus es, revertaris* (Gen. III, 19). Pessimus ille angelus de terra sumptus non est, nec in terram aliquando rediturus. Propterea non habet *donec,* sed ignis ei paratur æternus. Minime igitur expedit. ut in sapientia hujus sæculi, auctoris sæculi non vereamur frustrari judicium, et deludere velle sententiam, declinando videlicet laborem hominum et sudorem, ac si nullo modo nos contingere videatur quod Adæ dictum est ; aut non in eo sententiam laboris exceperimus, in quo sine exceptione peccavimus omnes ; aut non communis culpæ nihilominus esse debeat pœna communis. [617]

XXIII. – DE JUDICIO ABRAHÆ.

27. Forte enim aliqui dicant : Quid peccamus : bona est omnis creatura Dei, nostra licite possidemus, nostris utimur facultatibus, a rapinis et latrociniis abstinentes. Enimvero non pascetis in cruce corvos. Ego sane divitem illum, cujus Salvator meminit in Evangelio, in nullo horum audio accusari. *Induebatur purpura et bysso,*

quotidie epulabatur splendide : sed crudelitatis arguitur, quod substantiam mundi habens, et videns fratrem suum egere, clauserit viscera sua ab eo. Quando hæc diviti deest ? Quantos videtis et ipsi Lazaros, esurientes, nudos, ægrotos ; et plus de jumentis vestris, plus de eorum phaleris, quam de istorum miseriis cogitatis ? Sed ad tremendum Abrahæ judicium veniamus. Non enim Abrahæ, sed Dei Abrahæ sententia est. *Memento,* inquit, *fili, quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Verum utrumque est, non potest omnino negari. Fer sententiam, quia paucis expressa totius summa negotii est. Ille bona, et iste mala recepit. Quid modo ? *Nunc autem,* inquit, *hic consolatur, tu vero cruciaris* (Luc. XVI, 19-25). Expergiscimini, ebrii, et flete. Terribilis enim Deus in judiciis super filios hominum. Hæccine cruciatuum causa tota, quod in hoc sæculo bona recepit ? Ipsa plane. Neque enim ad hoc nos de paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ut alterum sibi hic paradisum adinventio humana pararet. Homo ad laborem nascitur : si laborem refugit, non facit ad quod natus est, ad quod venit in mundum. Quid respondebit ei qui misit eum, qui instituit ut laboret ? *Memento,* ait, *quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala ; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* Quid dicemus ad hæc ? Si talis est finis, et tale judicium, ut extrema gaudii luctus occupet ; nunquid non præferenda sunt in hoc sæculo mala bonis ?

Quippe nec illa vera bona, nec ista vera mala esse manifestum est. Vera potius sententia Salomonis : *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii* (Eccle. VII, 3).

28. Cæterum si sic cruciandi sunt qui in vita sua bona receperint ; et habentibus consolationem præsentem, *væ* repositum est [618] sempiternum (Luc. VI, 24) : cum in superioribus inventi sint aliqui de sapientia carnis scientes in omnibus et per omnia reprobare malum, et eligere bonum ; quisnam eorum poterit esse finis, si secundum multitudinem consolationum suarum dolores apprehenderint animas miserorum ? Consequens enim videtur, ut bona omnia, et omnem sæculi hujus recipientes consolationem, nihilominus universum *væ,* et universi maneant cruciatus. An vero et illud æque ex eadem Abrahæ sententia conjiciendum videtur, eos qui contrario ducti spiritu, vitæ præsentis omnia bona respuunt, et eligunt mala, omnia quoque bona Domini, et omnem habituros consolationem ? Forte enim hoc erat quod Petrus audire voluit, cum tanta fiducia Dominum tantaque libertate convenit : *Ecce,* inquit, *nos reliquimus omnia, et secuti sumus te : quid ergo erit nobis ?* (Matth. XIX, 27.)

XXIV. – QUOMODO RELIQUERIT OMNIA QUI NIHIL FERE HABEBAT EX OMNIBUS.

29. Nota admodum quæstio est, quemadmodum Petrus, cum nil fere ex omnibus habuisse sciatur, tam fiducialiter glorietur sese omnia reliquisse. Unde sanctorum quispiam : « Multum, » inquit, « deseruit, qui voluntatem habendi reliquit. » Et post pauca : « A sequentibus ergo tanta relicta sunt, quanta a non sequentibus desiderari potuerunt. » (S. GREG. hom. 5 in Evang.). Fidelis sermo, sed forsitan clausus et ipse est. Nunquid enim voluntas habendi tam multa complectitur, ut reliquisse illam, sit omnia deseruisse ? Quis hominum omnia desiderare [*al.* affectare] possit, nedum piscator iste pauper et modicus ? Sed quid cuique sufficere possit, diligentius vestigato, et facile est invenire omnia desiderantem. Neque enim ponere est concupiscentiæ modum, donec videatur impleta, donec adepta sit quibus valeat esse contenta. Cæterum nec amator pecuniæ dicet aliquando, Sufficit ; nec libidinosus satiabitur voluptate. Sic et crudelis quisque semper sanguinem sitit, et ambitiosus aut cupidus laudis humanæ, adeptis dignitatum titulis seu favoribus, nullum exinde capit omnino remedium ; sed desiderio æstuat ampliori. Minus autem invenit requiem qui sibi placere cupit, et suis, et fatui cujusdam de semetipso [619] testimoniis gloriatur dicens, *Manus mea excelsa* (Deut. XXXII, 27), etc., putans sese aliquid esse, cum nihil sit.

XXV. – DE INNATURALI ET INEXPLEBILI FAME.

30. Vidi ego aliquando quinque viros, quidni phreneticos arbitrarer ? Primus siquidem buccis tumentibus marinam masticabat arenam. Secundus sulphureo astans lacui, exhalantem teterrinum fetidissimumque gestiebat haurire vaporem. Porro tertius fornaci incubans vehementer accensæ, micantes scintillas hiantibus excipere faucibus lætabatur. Quartus supra pinnaculum templi residens, lenioris auræ spiritum aperto attrahebat ore : et si quo minus influere videretur, flabello sibi ventum ipse ciebat, ac si totum speraret ærem deglutire. Quintus seorsum positus ridebat cæteros, ipse quoque ridendus, et maxime. Proprias enim carnes incredibili quodam studio sugere laborabat ; nunc manus, nunc brachium, nunc alias partes applicans ori.[2] Miseratus homines, causamque miseriæ sciscitatus a singulis, unam omnibus esse reperio, validissimam utique famem. Tunc vero macilentissimas eorum facies contemplatus, recordabar prophetæ gementis miserabiliter et dicentis : *Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum* (Psal. CI, 5). Quid prosunt vobis hæc, inquio ? Non sunt naturales cibi : magis famem hæc provocant quam exstinguunt. Panis namque animæ justitia est ; et soli beati qui esuriunt illum, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. V, 6).

[2] Primus ille avaros, alter luxuriosos, tertius iracundos, quartus superbos et ambitiosos, quintus denique proprias carnes sugens, vel invidos, vel homines sibi ipsis placentes et de se præsumentes repræsentat.

Nimirum ad imaginem Dei facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest. Capacem Dei, quidquid Deo minus est, non implebit.

XXVI. – De circuitu impiorum.

31. Inde est quod naturali quidem desiderio summum quivis probatur appetere bonum, nullam nisi adepto eo requiem habiturus. Cæterum errant miseri non invenientes viam, et, ut scriptum est, *ambulant impii in circuitu* (Psal. XI, 9), dum minora quæque bona quærentes, illud semper desiderant, quod sibi vicinius necdum videntur adepti. Atque utinam, si fieri posset, cætera [620] omnia obtinuisset unus ; eodemque procul dubio et ipsum, quod sibi solum deesse videret, summum utique bonum, desiderio quæsiturus, quo cætera quoque semper expetit non adepta. Sed innumera sunt hæc, et a cæteris quoque pariter requiruntur. Quod valet, quisque trahit in partem, nec aliquando poterit hic circuitus peragrari. Vis prævenire ? incipe transilire. Alioquin præripieris miser in desiderio terrenorum, et a summo bono eo longius invenieris, quo te amplius dederis caducis rebus et transitoriis appetendis. In circuitu siquidem ambulas ; et quod prope erat in corde et in ore tuo, si corde crederes, et ore confitereris ; terga vertens declinas, et elongaris ab eo. Hinc est quod vociferatur dicens, *Convertimini, filii hominum* (Psal.

LXXXIX, 3) ; et item, *Revertere, revertere, Sunamitis ; revertere, revertere, ut intueamur te* (Cantic. VI, 12). Anfractuosa siquidem via est, et inambulabilis : faciliusque pervenies spretis omnibus, quam adeptis.

XXVII. – De acceleranda conversione.

32. *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te : quid ergo erit nobis ?* Dignum plane apostolica fide et devotione verbum. Jam reliquisti omnia ; jam Dominum, Petre, secutus es : et nunc demum quid sis accepturus, interrogas. Vere Simon, vere obediens in auditione auris, sine pacti conventione. Ad unius enim jussionis vocem Petrus et Andreas relictis omnibus secuti sunt Redemptorem (Matth. IV, 20). Quod si homini carnali stultitia forte videtur, audiat, *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus :* et quoniam *placuit Deo per stultitiam prædicationis salvare credentes ;* quippe *cum mundus eum in sapientia minime cognovisset* (I Cor. I, 21, 25). Quantos enim mundi sapientia maledicta supplantat, et conceptum in eis exstinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi ? Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligentius intuere. Magnum est quod proponis, et opus habens multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat.

33. Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, [621]

mater tepiditatis ejus quæ solet Deo vomitum provocare. Cave tibi, ait. Utquid enim ? Cum a Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione ? Vocat magni consilii Angelus ; quid aliena consilia præstolaris ? Quis enim fidelior, quisve sapientior illo ? Seduc me, Domine, et seducar : fortior esto et invalesce. Novi ego quænam sint quæ oportet fieri cito. Ab ore putei gehennæ eripior ; et inducias petam, et retardabo ; et cunctabor exire si forte interim fiat aliquid ? Abscondi ignem in sinu meo ; et exusto jam latere, jam nudatis visceribus, jam sanie defluente, diu mihi deliberandum est an expergiscar, an excutiam, an abjiciam illum ? Magnum omnino est quod offertur ; sed eo utique libentius et festinantius suscipiendum, et obviis arripiendum manibus cum fervore et hilaritate. Probet autem seipsum, qui de propria virtute præsumit ; nam divina quidem omnino probata est. Amicos consulat, qui non legit : *Inimici hominis domestici ejus* (Mich. VII, 6).

XXVIII. – De tribus responsionibus Domini ad eos qui promittebant sequi eum.

34. Quid frequentat Evangelium, qui Evangelio non obedit ? At in eo sane legimus promittenti cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti responsum esse ab eo, ut sineret *mortuos sepelire mortuos suos* (Matth. VIII, 22). Alteri quoque

tantum suis qui in domo erant valedicere cupienti : *Nemo,* inquit, *mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei* (Luc. IX, 62). Sed quid audierat primus ? *Magister,* ait, *volo te sequi quocunque ieris.* Cui respondens Dominus : *Vulpes,* inquit, *foveas habent, et volucres cœli nidum : Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet* (Matth. VIII, 19, 20). Prudentiam carnis in fovea vulpis, in nido volucris arguens cordis elationem. Est enim interdum videre nonnullos, qui relictis omnibus abrenuntiare sæculo disponentes, cum recte offerre velint, nolunt dividere recte, calliditate humana totos sese divino committere nutui formidantes, sed reservantes nescio quid fermenti, ut totam massam corrumpat (I Cor. V, 6) : quod in multis frequenter expertum est. Alius sine duce et præceptore spirituale studium apprehendere facile cogitans, ambulat in magnis et [622] mirabilibus super se ; ut vulgo dicitur, « Saliens antequam videat, casurus antequam debeat. » Petrus cogitatum suum jactans in Domino, et omnem sollicitudinem suam in eum projiciens, certus quod illi foret cura de eo, reliquit omnia, secutus est Dominum, ne interrogans quidem de præmio, donec ex periculo divitum quod Salvator prosequebatur, sumeret occasionem percontandi :

XXIX. – De secunda regeneratione.

35. *Quid ergo erit nobis ?* Ait illi Jesus : *Amen dico vobis.* Verbum confirmationis præmittitur : magnum noveris esse quod sequitur. *Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis* (Matth. XIX, 27-28), etc. Quid est quod dicit, *in regeneratione ?* aut quæ est hæc nova regeneratio ? Neque enim jam ignoramus quoniam oportet hominem nasci denuo, non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex aqua et Spiritu sancto (Joan. III, 3-5). Cæterum cum nullatenus ad eam regenerationem valeat hæc promissio pertinere, forte et altera regeneratione opus esse videtur : nec solum denuo, sed et tertio hominem nasci necesse est. Infelix ego, et miserabilis casus meus, cui non una sufficit, cui duplex est necessaria regeneratio. Nimirum ex corpore et anima constans, cecidi totus simul : simul totus omnino resurgere non possum. An vero dignum non est ut ea quæ videtur potior, priorque portio reparetur ? At ipsam sane animam esse nemo sanæ mentis ignorat. Prior ergo reficiatur, quæ prior corruit : præsertim quod ab ejus culpa alterius pœna prodierit, et ipsius corruptio corporeæ quoque fuerit causa corruptionis. Hinc est quod animabus primum Salvator advenit, tollere utique peccata mundi, non molestias carnis. Quod sane manifestius docuit in se ipso, pœnis omnibus corpus exponens, animam autem immunem prorsus custodiens a peccato.

XXX. – UT TEMPUS SUÆ REGENERATIONIS CORPUS EXSPECTET.

36. Non sic hodie filii hominum, non sic, sed animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio. Neque peccare metuunt, sed puniri : nec virtuti cordis opera [623] datur, sed valetudini corporis, imo etiam voluptati. De schola Hippocratis et Epicuri didicerunt hæc : neque enim suis Christus discipulis horum quidpiam tradidit ; sed, *Discite,* inquit, *a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. XI, 29). *Filii hominum, usquequo gravi corde ? utquid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium ?* (Psal. IV, 3.) Tempus hoc animabus, non corporibus est assignatum : dies salutis utique, non voluptatis. Omnia tempus habent (Eccle. III, 1) : animabus nunc operam dare necesse est. Nam in carne qui seminat, solam exinde metet corruptionem (Galat. VI, 8). At *nemo,* inquiunt, *carnem suam odio habuit* (Ephes. V, 29). Verum est : sed zelum habens absque scientia, dum prodesse festinat, invenitur obesse. Cum enim judicium carnis ex anima pendeat, carni nihil potest utilius quam salus animæ provideri, ut videlicet in tempore sit respectus illius ; et, socia passionis, felicitatis quoque consortium mereatur. Unde Apostolus inquit : *Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (Philipp. III, 20-21). Requiesce in hac spe, caro misera : qui propter

animam venit, pro te quoque venturus est ; qui reformavit illam, tui quoque non obliviscetur in finem. Regeneretur interim anima ; et, tanquam præscita et prædestinata a Domino, conformis fiat imagini Filii ejus in mansuetudine et humilitate cordis. Ipsius enim merito te quoque noveris aliquando regenerandam, et conformandam corpori ejus in gloria et claritate.

XXXI. – Ut non resideamus in via.

37. *In regeneratione,* inquit, *cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos* (Matth. XIX, 28), etc. Consequemini, ait, quem sequimini : ut cum ipse sederit, et vos pariter sedeatis. Quando enim ille resedit in mundo, quando substitit, quando reclinavit caput ? Exsultavit ad currendam viam (Psal. XVIII, 6), benefaciendo pertransiit (Act. X 38) ; quippe nec nidum, nec foveam, nec locum habens in diversorio : donec, opere tandem quod susceperat consummato, sedendi præceptum mereretur accipere, et diceret Dominus Domino meo : *Sede a dextris meis* (Psal. CIX, 1). Insipiens tu qui præsidere eligis quam considere, quærens [624] in itinere diverticula. Ille ministrare venit, non ministrari (Matth. XX, 28) : tu supra magistrum, et Domino major, imo nec discipulus, profecto nec servus, recumbere jam festinas ? *Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus* (Prov. VI, 10). Ille salit in montibus, transilit

colles. Clama ad eum, anima mea : *Trahe me post te, in odore unguentorum tuorum curremus* (Cant. I, 3). Alioquin quando eum remorando, tepescendo, pausando consequi speras ? Exsultavit ut gigas ad currendam viam. Hilarem sine dubio diligit secutorem. Necdum ad bravium pervenisti, necdum apprehendisti metam. Grandis adhuc restat via : noli sistere gradum, noli in medio itinere residere. *In sudore,* inquit, *vultus tui comedes panem tuum, donec in terram, de qua sumptus es, revertaris* (Gen. III, 19). Et tunc sane tempus erit requiei, nimirum quando jam spiritus ipse dicet ut requiescas a laboribus tuis. Necdum tamen erit consummata pax, necdum perfecta quies, denique necdum sessio plena.

XXXII. – QUOMODO NUNC NULLA EX PARTE SEDEMUS.

38. *In regeneratione,* inquit, *cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos.* Felix regeneratio ! Quando enim renascar ad sessionem, miser homo natus ad laborem ? O si unquam sedero totus, cujus modo ne minima quidem portio sedet, in quo nihil tranquillum, nihil quietum, sedatum nihil, nihil unquam in eodem permanens statu ! *Sedebitis et vos.* O sessio ! Quis mihi tribuat ut dignis exprimam verbis quæ de sessione hac cordis affectione concipio ? imo quis tribuat mihi sessionis hujus imperturbata frui requie, quam desidero, quam cupio, quam

requiro ? Ecce enim, ut dixi, nil in me sedet, sed cuncta in motu sunt, omnia nutant, fluctuant universa. Postremo ubi concupiscit adhuc caro adversus spiritum, spiritus adversus carnem, quidnam hominis sedere videtur ? Nec sola jam concupiscentia pacem turbat, impedit sessionem, vetat esse sedatum ; sed duplex quoque secundum corpus miserum hominem contritio vexat, præsentis videlicet sensus doloris, et mortis metus futuræ. Nimirum cum et passibile sit et mortale, duplex nihilominus animam [625] agitare sollicitudo videtur spei utique et timoris. Inter hæc nempe fluctuat jugiter, donec peccati corpus inhabitat, ascendens usque ad cœlos, et iterum usque ad abyssos descendens ; tabescens in malis, et ad bona nihilominus inardescens.

XXXIII. – De imperfecta sessione.

39. Erit autem cum luteum hoc egrediens domicilium, a timore quidem penitus liberabitur, sed necdum ab exspectatione. Ex tunc enim jam non erit timor in finibus nostris, sed in spe singulariter constituti psallemus singuli mente et spiritu : quod prælibaverat quodam modo qui dicebat, *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi : quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu* (Psal. CXIV, 7, 8). Cæterum de exspectatione idem ipse sic ait : *Me exspectant justi donec retribuas mihi* (Psal. CXLI, 8). Nec modo numerum fratrum, ut

compleatur, sed et ipsum corpus, ut sua regeneratione restituatur, exspectant. Imo vero et expetunt cum desiderio, sub altare Dei vociferantes ad ipsum ; ut qui audire meruit, potuit et testificari (Apoc. VI, 9, 10). Nam corpus quidem illo in tempore sedere quis dicat, dum effluit, et in saniem pulveremque redigitur ?

XXXIV. – De perfecta sessione.

40. *In regeneratione,* inquit, *sedebitis et vos.* Seminatur enim corpus animale, resurget corpus spirituale : seminatur in ignominia, surget in gloria (I Cor. XV, 44, 45). Ubi jam tunc, mors, victoria tua ? Siquidem et tu inimica novissima destrueris. Corpus enim resurrectionis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. VI, 9). Sed et dolor et gemitus omnis abscedet, quoniam absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et jam non erit amplius neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt (Apoc. XXI, 4). Felices lacrymæ, quas benigna manus Conditoris absterget : et beati oculi, qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt, quam elevari in superbiam, quam omne sublime videre, quam avaritiæ et petulantiæ famulari. [626] Sedebit igitur corpus immortalitatis et impassibilitatis gemina quadam felicitate dotatum, liberum ab omni necessitate ab, omni corruptione securum, alienum et immune ab omni concupiscentia, plenum gloria,

configuratum denique claritati corporis Christi. Sedebit et anima sicut nil metuens, sic nec cupiens ultra : nimirum plena beatitudine, et secura plenitudine fruens ; nullos jam cogitationum fluctus, nullos tentationum conflictus, nullos affectionum sentiens motus : sed æternæ illi incommutabilitati prorsus immersa, et sic adhærens Deo, ut unus jam spiritus sit facta cum eo.

XXXV. – De sessione Domini.

41. Sed quando hæc, aut quibus hæc erunt ? *Vos,* inquit, *qui secuti estis me, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos.* Jam quidem, sedet Filius hominis in sede majestatis ; siquidem ascendens in cœlum, sedet a dextris Dei. Sed *cum sederit* dictum est ; hoc est, cum apparuerit sedens, sicut Apostolus ait : *Cum enim Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. III, 4). An magis audebimus dicere et ipsum adhuc stare quodam modo, utpote cujus necdum sedes consummata videtur, necdum pedibus ejus scabello supposito, quod a Patre promissum est ? Non quod illi plenitudini quidpiam desit, sed quod membra caput exspectet. Audeat hoc testari, qui meruit intueri. *Ecce,* ait Stephanus, *video cœlos apertos, et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei* (Act. VII, 55) : Paulus quoque sic scribit : *Christus assistens pontifex futurorum bonorum, introivit semel in Sancta, æterna*

redemptione inventa (Hebr. IX, 11, 12). Cæterum in regeneratione corporum sedebit in sede majestatis, qui pro animarum regeneratione stetit [*al.* sedit] in ignominioso supplicio crucis, interrogatus contumeliis pariter et tormentis : nec modo durissima morte, sed et turpissima condemnatus. Quoniam enim obediens Patri factus est usque ad mortem, mortem autem crucis, propter hoc exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur (Philipp. II, 8, 10). Hæc autem dixerim, fratres, ut noveritis quænam sint duo latera scalæ, quæ [627] volentibus sequi Dominum proponitur ascendenda, quæ bases eorum, quæ capita, quive gradus quorum summitati Deus innixus est.

XXXVI. – De lateribus scalæ.

42. Oportet siquidem nos domare carnem, calcare mundum, ut, voluptatem corporis declinantes, caveamus nihilominus sæculi vanitatem. Hæ nimirum abominationes Ægyptiorum, quas immolamus Domino Deo nostro (Exod. VIII, 26). Et totum quod a via vitæ et disciplinæ deterret filios hujus sæculi, totum quod exercet interim servos Dei, in his duobus est, quæ sub uno versu propheta commendat : *Vide,* inquiens, *humilitatem meam, et laborem meum* (Psal. XXIV, 18). Hæc ergo sint latera scalæ, vilitas et asperitas : quibus deinceps internæ

virtutis et gratiæ gradus firmiter inserantur. Est enim videre homines mundi spernentes gloriam, favorem calcantes populi, non desiderantes humanum diem : sed non adeo fortes in tolerantia molestiæ corporalis, non adeo rejicientes mollia, non adeo carnis illecebras superantes. Quid istos dixerim, nisi latus alterum non tenere ? Porro uni tantum latere innitentis periculosus nimis ascensus, et proximus est ruinæ.

43. Quod si periclitatur qui circa carnem videtur plus quam oporteat infirmari, licet mundi respuat gloriam, nec contumeliis moveatur : profecto longe horribilius est periculum, et multo magis inexcusabile, si quis forte, licet castigans viriliter corpus suum, et non parcens ejus afflictioni [*al.* affectioni], inveniatur tamen minus resistens gloriæ desiderio, minus patiens injuriarum, minus immunis a sæculi vanitate. Quid enim tibi, infelix homo, cum his nugis et calamitatibus, cum hoc fastu et vanitate ista, quæ nec animæ nec corpori prodest ? Quid irritaris, quid inflammaris ad verbi flatum, quod nec carnem vulnerat, nec inquinat mentem ? Nihil sic alienum a natura, nil tam contrarium rationi. Neque enim sic dicere possum, Quid tibi cum cibis et vestibus ? aut frigore vel esurie quid moveris ? cum unita personaliter anima non huic mundo, sed corpori, longe minus carnem possit odisse quam mundum, quippe quæ huic multum debeat, illi nihil. Quod quidem dixerim, non ut

voluptas perinde [628] excusetur, sed ut vanitas et impuritas ante omnia fugiantur.

XXXVII. – DE GRADIBUS SCALÆ.

44. Sane ubi sic stabilieris et firmaveris in corde tuo, asperitatem corporalis abstinentiæ ac laboris amplecti, et omni vilitate et extremitate esse contentus ; bona sunt latera, securus jam insere gradus exercitii spiritualis, ut totum quod mundo et carni subtrahis, studio pietatis impendas : oblitus quæ retro sunt, et extentus in anteriora (Philipp. III, 13), ut, ascensionibus dispositis, de virtute proficias in virtutem, ut videre Deum deorum in Sion merearis (Psal. LXXXIII, 8). Et primum quidem per desertum proprii cordis et convallem plorationis ascendes ut virgula fumi : dehinc jam in serenius quiddam elapsus, ascendes etiam de deserto deliciis affluens, innixus super dilectum (Cant. VIII, 5), ductus a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu, illo utique qui scrutatur etiam alta Dei. Nec paucos in his gradus invenies gratiæ multiformis. Verum hæc spiritualia sunt, spiritualibus utique comparanda. Nunc vero ad initiandos potius sermo dirigitur, cujus tota intentio est revocare ad cor prævaricatores. Cæterum habent proficientes editum olim de duodecim Gradibus Humilitatis ex sermonis occasione libellum,[3] quos videlicet gradus ille

[3] Tractatum scilicet S. Bernardi *de Gradibus Humilitatis*.

justorum omnium spiritu plenus in Regula sua tradidit vere per omnia Benedictus. (Cap. 7)

XXXVIII. – De via orientali quæ a B. Benedicti cella processit.

45. Ille enim spiritualem nobis erexit scalam, cujus utique summitas cœlos tangit, quod in ejus glorioso transitu evidenti legimus miraculo commendatum, beato papa Gregorio sic scribente : « Inter discipulorum manus imbecilla membra sustentans, erectis in cœlum manibus stetit, et ultimum spiritum inter verba orationis efflavit. Qua scilicet die duobus de fratribus, uni longius posito, alteri autem in cella commoranti, revelatio unius atque indissimilis visionis apparuit. Viderunt namque quia strata palliis et innumeris corusca lampadibus via, recto orientis tramite ab ejus cella in cœlum usque tendebatur. Cui [629] venerando habitu vir desuper clarus assistens, cujus esset via quam cernerent inquisivit. Illi vero se nescire professi sunt. Quibus ille ait : Hæc est via qua dilectus Domini cœlum Benedictus ascendit (S. Greg. lib. II Dial. cap. 37). » Quæ est enim via ab ejus cella progrediens, nisi Ordo quem idem vir beatus instituit, et forma vitæ quæ ab eo sumpsit exordium ? Qua nimirum via dilectus Domini ascendit, quia « non potuit vir sanctus aliter docere quam vixit (ibid). » Et hæc quidem eorum vel maxima fiducia est, qui ipsius utcunque student inhærere vestigiis, ipsum

præceptorem præviumque sequuntur. Neque enim venire aliquatenus in dubium potest, quin omnino sacer sit modus conversationis, et divina magis inspiratione atque consilio, quam humana prudentia vel adinventione formatus, quo nimirum tantam in vita gratiam sanctitatis, tantam post obitum gloriam felicitatis idem vere Benedictus obtinuit.

46. Sed hæc hactenus : ne quis forte (quod longe sit semper a cordibus nostris !) derogare nos potius eis qui sibi varios, prout cuique visum est, religiose vivendi formavere modos, quam alios consolari et animare voluisse causetur. Eam tamen, quam videmus in ecclesiis hodie, formam cleri (ne informem dixerim vitam), a quo sanctorum habuerint, quis inquam vel in Novo vel in Veteri Testamento sic vixerit, sic vivere docuerit homines, utinam ipse sese interrogent singuli, nec conscientias super hoc convenire proprias dissimulent. Quantos enim videmus sectatores viarum, quæ videntur quidem hominibus bonæ, sed in profundum inferni descendit finis earum ? (Prov. XIV, 12.) Quantos ascensores scalæ, non cujus summitas cœlos tangit, sed quæ illi omnino contraria est, habens latera concupiscentiam carnis et concupiscentiam oculorum, gradus vero superbiam vitæ : quæ ex mundo sunt, non ex Patre ?

47. At ejus sane quam vobis commendare volumus scalæ gradus et latera, ex Patre utique

sunt, non ex mundo, cui nimirum innixus apparuit. *Sobrie,* ait Apostolus, *et pie, et juste vivamus in hoc sæculo* (Tit. II, 12). Sobrietas voluptatem carnis impugnat ; justitia, sæculi vanitatem ; dum videlicet cuique reddens quod suum est, et adulantem deplorat, et compatitur irascenti. Denique et ipse Salvator dum Baptistæ manibus [630] celsum illum verticem inclinaret, *Sic,* inquit, *decet nos implere omnem justitiam* (Matth. III, 15) ; solam nimirum humilitatem justitiam reputans. Exhibeatur ergo sobrietas nobis, justitia proximo, pietas Deo. Pietas enim cultus Dei est. Sane ut voluptas et vanitas elationem cordis fovere noscuntur, sic sobrietas et justitia pietatem : ut inter hæc latera de fide in fidem spe mediante proficiens, supereminentiam aliquando teneat charitatis.

XXXIX. – DE BASIBUS SCALÆ.

48. Innituntur autem hæc latera basibus quas supposuit artifex Sapientia, duobus forsitan lignis crucis. Ubi enim ille mulctatur morte, cruce turpatur, quis suorum delicias seu gloriam sustinere queat, nedum audeat quærere ? Flagellatus Christus, et sputis illitus, bajulat sibi crucem, et ludibrio factus irrisoria veste, arundineo sceptro, corona spinea, foditur clavis, annumeratur sceleratis, in ligno extenditur, etiam mortuus vulneratur : et hæc intuens qui dicitur christianus, propriis nihilominus voluptatibus

indulgere, et florere velle in sæculo nullatenus erubescit ! Cæterum si omnis qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare (I Joan. II, 6) ; multo magis qui pro eo manere se dicit, qui pro eo legatione fungitur, qui ei ministrat, si eum non sequitur, inexcusabilis est. Sane nisi abnegaverit semetipsum, et tulerit crucem suam, sequi eum omnino non potest (Matth. XVI, 24). Quid vero crucem tollere est, nisi laborem amplecti et humilitatem ? sicut scriptum est, *Elegi abjectus esse in domo Dei* (Psal. LXXXIII, 11).

XL. – DE CAPITELLIS.

49. Sed fortasse minus adhuc firmiter stabilita hæc videantur, si tantum fuerint subnixa basibus, non etiam desuper cohærentia capitellis. Hinc est quod minime suis contentus exemplis Salvator, etiam præmia repromittit, ut quem forte non provocat invitatio præcedentis, trahat vel desiderium retributionis : et, si quidem voluptuosus est, illum sitiat torrentem voluptatis ; si vero gloriæ cupidus, aspiret ad illam celsitudinem judiciariæ potestatis. *Sedebitis,* ait, *et vos super sedes duodecim,* [631] *judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. XIX, 28). Ac si diceret : Pro confusione vestra duplici et rubore pars vestra laudabitur. Propterea enim in terra vestra duplicia possidebitis, et lætitia sempiterna erit vobis (Isa. LXI, 7). In exsilio vobis afflictio duplex,

humilitatis utique et laboris. Sed consolamini, et nolite deficere : quoniam in terra vestra, terra utique viventium, duplex vos nihilominus remuneratio manet, sublimitatis et delectationis. In sedibus enim quies imperturbata, in judicio dignitatis eminentia commendatur.

XLI. – De Judicio.

50. Quis vero sæcularis honor excogitari potest, qui non prorsus in tantæ sublimitatis comparatione vilescat ? Non unius siquidem civitatis aut populi seu regionis unius, sed universitatis judices habent præsidere cum Christo. Nec solum homines, sed et ipsos angelos judicabunt (I Cor. VI, 3), qui parentem ad modicum vaporem præsentis gloriæ dedignantes et exsufflantes, improperium Christi universis præferunt titulis dignitatum. *Nolite timere, pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum* (Luc. XII, 32). Definitum est consilium quod non evacuabitur, propositum immutabile perseverat ; denique juravit Dominus, et non pœnitebit eum : *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos judicantes.* Quid gloriosius ? Judicent nunc et præjudicent superbiæ filii, cum rege suo sedeant, qui sibi latera aquilonis elegit. Exaltentur et eleventur sicut cedri Libani. Transibimus, et ecce non erunt. Opprimant nunc quos possunt, blasphement, congerant maledicta,

veniant super nos opprobria exprobrantium Christo, quoniam merces nostra copiosa est in cœlis. Gloriam quæ ab invicem est, habeant, utique vanam et mendacem ; quoniam vani filii hominum, mendaces filii hominum. Gloriam enim quæ a solo Deo est, nolunt, veram utique et manentem : quoniam ipse est veritas, et ipse est qui est. [632]

XLII. – DE GROSSIS FICUS.

51. Infelix prorsus ambitio, quæ ambire magna non novit, quærens de modico crescere, et de maximo minui. Amant enim cathedras primas : quæ velut grossi ficuum velociter sunt casuræ. Sunt enim grossi primæ quædam ficus prorsus inutiles, solam habentes speciem ficuum, non saporem ; nec tam fructus, quam futurorum quædam præsagia fructuum, quas et decidere necesse est, ut eis aliæ humano usui et esui aptæ succedant. Unde sponsa in Cantico canticorum, *Hiems transiit, imber abiit et recessit ;* et post pauca, *Ficus,* inquit, *protulit grossos suos* (Cant. II, 11, 13) : quod videlicet, persecutione cessante, inclyta facta sit Ecclesia, posita in superbiam sæculorum. Quam sane sublimitatem et excellentiam dignitatum congrue satis grossos vocat, ut futura in his moneat potius quam præsentia cogitare. Quæ enim videntur, temporalia sunt ; quæ non videntur, æterna. Caveant igitur qui primas cathedras amant, ne contingat carere secundis ; et

qui primos nunc recubitus eligunt, incipiant cum rubore locum tenere novissimum. *Sedebitis,* inquit, *super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Isræl.* Hæ jam ficus erunt, non utique grossi. Has nimirum sedes præviderat qui de superna civitate dicebat : *Illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David* (Psal. CXXI, 5). Illic plane, non hic. Quomodo enim sedent quas hic videmus sedes, quæ toties nutant, toties titubant, toties subvertuntur ? Nimirum grossi ficuum sunt, quos tenuis aura dejicit et dispergit. Cæterum quid sibi vult, quod duodecim tribus Isræl judicaturos fore promittit, in quibus etiam mundus ipse cognoscitur judicandus ? An quia notus tantum adhuc in Judæa Deus, universitatem fidelium appellatione duodecim tribuum voluit designari, et quasi solas meminit judicandas propter illud : *Qui non credit, jam judicatus est ?* (Joan. III, 18.) Hæc enim est perfectorum gloria singularis, inter ipsos etiam eminere fideles, et cæteris quoque salvandis præeminere auctoritate judiciariæ potestatis, ut juxta illud de Psalmo, sedeant *super domum David.* Quid istud miseriæ est, quod ad tantæ promissionis verbum negligentia humana dormitat ? [633]

XLIII. – QUERIMONIA SALVATORIS.

52. *Popule meus,* ait Dominus, *quid tibi debui facere, et non feci ?* (Isai. V, 4.) Quid causæ est quod inimico meo vestroque libet servire quam mihi ?

Neque enim ille creavit vos, sed nec pascit quidem, aut tempora vestra ipse disponit. Si parva hæc videntur ingratis : non ille, sed ego redemi vos. Sed quo pretio ? Non utique corruptibilibus auro et argento, non sole vel luna, non saltem aliquo Angelorum, sed proprio vos cruore redemi. Cæterum si neque tam multiplici jure debitum a vobis elicere est famulatum, omissis his omnibus, mecum saltem ex diurno denario convenite. Nihil vobis ille nocuerit, nihil ipse videar profuisse. Ei obtemperate, qui plura vobis et potiora pollicetur, apud quem certior copiosiorque remuneratio est ; ut illud quoque benignissima miseratione dissimulem, quod, bonorum vestrorum non egens, vobis tantummodo velim esse consultum, ne præsentia suscipere detrectetis quæ nunc offero dona gratiæ, futuris gloriæ muneribus eadem coronanda promittens.

XLIV. – De excusatione sæcularium.

53. Quid ad hæc conscientia humana respondet ? Cum improperari cœperint hæc in die judicii, quomodo miseri sustinebunt ? Quid excusationis poterunt habere de peccato ? Nunquid tunc dicere incipient : Modo, ecce modo, sine paululum ? Sic enim nunc dissimulant infelices, et Modo, et modo, non habet modum ; et Sine paululum, in longum vadit. Bonus est, inquiunt, Deus qui in proximo juvat. Magna

quidem divina promissio, sed longa nimium dilatio, et molesta exspectatio est. Terrenam deserere sortem, et necdum obtinere cœlestem, afflictio est intolerabilis, et inconsolabilis dolor. Quid accelerare necesse est, ut miseria prolongetur ? Misera prorsus et seductoria cogitatio. Nova siquidem hæc querela est, nec prolixiorem vitam filii hominum hactenus causabantur. Breves dies hominis sunt, donec conscientia stimulante, de pœnitentia et conversione vel intus a spiritu, vel foris commoneatur ab homine. Et tunc sane novum concipitur tædium longioris vitæ, differendæ mortis oritur fiducia nova. [634]

54. Sed esto : multa tibi annorum curricula restant. Adolescens es, usque ad senectutem victurus et senium : quid necesse habes amittere tempora tanta, perdere tanta lucra ? Nihil pretiosius tempore, sed heu ! nihil hodie vilius æstimatur ! Transeunt dies salutis, et nemo recogitat, nemo sibi non reditura momenta perisse causatur. An putas, o homo, biennii tantum aut triennii opus ab Omnipotenti posse recompensari ? Sic abbreviata est manus Domini, ut centum annorum non possit remunerare laborem ? Sede, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum omnino bonum irremuneratum fore ; et sicut non capillum de corpore, sic nec momentum de tempore periturum. Quid illud

Sapientis consilium ingeram : *Ne tardes converti ad Dominum* (Eccli. V, 8). *nescis quid superventura pariat dies ?* (Prov. XXVII, 1.) Quid insaniam causer de futuro tam temerarie præsumentis : quasi vero tempora et momenta Pater in tua, et non magis in sua posuerit voluntate ! Postremo, quid de incerto fine, quid de certa brevitate laboris, retributionis æternitate loquar ? Novit Dominus figmentum nostrum, consulit pusillanimitati nostræ, humanæ obviat cogitationi, anxietatem abigit, prævenit trepidationem.

XLV. – DE DUPLICI PROMISSIONE.

55. Sequitur enim : *Et omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agrum propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (Matth. XIX, 20). Quid ultra dicetis, filii hominum, quando et in hoc mundo tanta vobis promissa sunt, ut dormiatis inter medios cleros de quibus paulo ante causabamini, et exeuntes a sorte terrena amplior statim excipiat consolatio, qua non modo patienter sed etiam gratulanter exspectetis sortem sanctorum in regeneratione promissam ? Siquidem et ipsa exspectatio justorum lætitia est. *Centuplum,* inquit, *accipiet, et vitam æternam possidebit.* Habetis, filii Adam, promissionem vitæ ejus quæ nunc est, pariter et futuræ ; ut obstruatur omne os loquentium iniqua, et *confundantur omnes iniqua agentes supervacue* (Psal. XXIV, 4). An non *supervacue* penitus agit iniqua,

qui non modo fructuosius, sed et jucundius ; non modo salubrius, sed et suavius Deo poterat servire, [635] quam mundo ? Et attende quod Petro quidem Dominus tantum de futuro respondit : neque enim super his quæ experiebatur præsentialiter, hæsitare poterat, aut opus habebat interrogare. Denique non, Quid nobis est ? dixit, sed, *quid erit ?* (Matth. XIX, 29, 27).

56. An vero quis dubitat instantis esse temporis centupli promissionem ? Manifeste id quidem ipsa verborum consequentia probat ubi centuplum accepturi, et possessuri dicimur vitam æternam. Cæterum ne quis omnino impudenti remaneat obstinationi locus, mitto vos ad Evangelium secundum Marcum, ubi promissio eadem descripta manifestius invenitur. Ait enim Dominus : *Nemo est qui reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, aut domum propter me, et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc* (Marc. X, 29, 30). Atque ut vehementius admiretur carnalis anima, non percipiens quæ sunt spiritus Dei, sed stultitiam reputans, addit signanter, *cum persecutionibus.* Forte enim cum audisset in tempore hoc centuplum promitti, conjectabatur etiam de temporalibus exhiberi : sed præripit hunc intellectum nomen additum *persecutionis.* Quid enim terrenæ est consolationis, quod non facile terrena persecutio tollat ? Quid terrenum inter persecutiones sancti

martyres acceperunt, quando et ipsa quoque beatorum corporum terra data est in manus hominum impiorum ?

XLVI. – DE INCREDULITATE.

57. Interim tamen undecumque centuplum sint accepturi, dummodo sit centuplum, dum valeat centupliciter, centupliciter placeat, consoletur, delectet, ametur : quid insaniæ est quod cunctantur homines relinquere simpla pro centuplis ? Ubi est cupidus, ubi ambitiosus, ubi conquisitor hujus sæculi ? Quid ad fidele negotium et nundinas quæstuosissimæ avaritia intepuit et obdormivit humana ? Cui Judæo id negares, o homo, qui in vanum accepisti nomen Domini nostri Jesu Christi ? cui sacrilego dare quidquid habes, pro centuplo cunctareris ? Sed exsecrabilis tibi est manus Domini, ut nullam ab eo commutationem recipere, non ei in ratione dati vel accepti communicare penitus acquiescas. An forte non ex [636] odio, sed ex incredulitate detrectas ? Nam id mihi, fateor, credibilius est. Nemo enim perire magis optaret minimæ cujuspiam consolationis obtentu, quam maxima cum exsultatione salvari. Sed non est omnium fides, ne eorum quidem qui nomine tenus sunt fideles. Poteram sane multorum vobis exempla proponere, multos producere testes, qui id profecto sicut credidere, sic sentiunt ; sicut audierunt, sic experiuntur. Abundat hujusmodi

testimoniis, hujusmodi carbonibus desolatoriis omnis natio, regio omnis et omnis lingua, ubicunque sanctorum congregatio est. Sed quando humanis credat experimentis, qui Veritati non credit promittenti ? Illud ego vehementius arbitror admirandum, quod fideles magis in maximo, quam in modico videamini. Num ei difficile est dare centuplum in præsenti, qui daturus est vitam æternam in futuro ? Qui daturus est quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, non modo centuplum dare potest ?

XLVII. – De labore ficto.

58. Sed quomodo, inquis, possunt hæc fieri ? Qua ratione accipit centuplum, qui nihil sibi reliquit ex omnibus ? Nempe hoc est quod paulo ante commemoravit. *Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem* (Matth. XI, 29). Mira novitas, sed ejus qui nova omnia facit. Jugum tollens invenit requiem ; relinquens omnia, centuplum habet. Noverat hoc et ille nimirum homo secundum cor Dei, qui ei loquebatur in Psalmo : *Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto ?* (Psal. XCIII, 20.) An non fictus in præcepto labor, onus leve, suave jugum, crux inuncta ? Hujus rei sacramentum est, quod in dedicatione ecclesiarum depictas in pariete cruces oleo sancto pontifex linit. Sic et olim quando Abrahæ dictum est, *Tolle filium tuum quem diligis*

Isaac, et offeres mihi eum in holocaustum (Gen. XXII, 2), labor fictus est in præcepto. Oblatus siquidem Isaac sanctificatus est, non mactatus. Et tu igitur si vocem Domini audieris intus in animo, et dicatur tibi ut offeras tuum Isaac, tuum quodcunque est gaudium immoles Deo (interpretatur enim Isaac Gaudium seu Risus) ; fideliter et constanter obedi. Ne timeas : nimirum etsi rem grandem tibi dicit propheta, [637] facere debes, et obtemperandum ei per omnia, etiamsi oportuerit ipsum Isaac jugulari. Nunc autem quidquid affectio propria judicet, securus esto. non Isaac, sed aries morietur ; non peribit tibi lætitia, sed contumacia, cujus utique cornua vepribus hærent, et sine punctionibus anxietatis esse non potest. Tentat enim te Dominus Deus tuus, nec mactabitur Isaac, ut opinaris : vivens vivet, sed elevatus utique super ligna, ut in sublime gaudeas ; nec in carne propria, sed in cruce Domini glorieris, per quem nimirum crucifixus et ipse es, sed crucifixus mundo, nam ei vivis.

XLVIII. – De nigredine et decore sponsæ.

59. Hæc nimirum conversatio perfectorum, hæc sanctorum vita, hæc gratia spiritualis. Denique *tanquam tristes,* inquiunt, *semper autem gaudentes : tanquam nihil habentes, et omnia possidentes : tanquam morientes, et ecce vivimus* (II Cor. VI, 10, 9). *Qui videbant me foras, fugerunt a me* (Psal. XXX, 12),

dicit et filia regis, ea utique cujus gloria omnis ab intus est. Unde et clamitat in Cantico canticorum adolescentulas revocans, quas exteriori sua incompositione deterritas videt : *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol* (Cant. I, 4, 5). Ac si manifeste spiritualis quispiam dicat, teneras et infirmas mentes exhortans : Quid laboriosa quæque et humilia conversationis nostræ tam sedule numeratis ? Saga cilicina sunt, et pelles arietum rubricatæ, quibus interior ille splendor et interna tegitur gloria, ut illæsa a pulveris et imbris injuria conservetur. Nolite me considerare quod fusca sim, nolite pavere, nolite mirari. Neque enim tristitiæ aut necessitatis est exterior iste neglectus et nigredo forinseca, sed occulti splendoris et exsultationis internæ. *Decoloravit,* inquit, *me sol,* lux interior exterioris impatiens. Nimirum ignis est, et inania folia non admittit. Alioquin aut exuri folia, aut certe, si prævaluerint, ignem exstingui necesse est. Quod quidem omnino cavendum Apostolus docet : *Spiritum,* inquiens, *nolite exstinguere* (I Thess. V, 19). Magis autem id Christus prohibet, volens eum vehementer accendi (Luc. XII, 49). [638] Igitur sponsa quidem nigra est, sed formosa : Apostoli tanquam tristes, semper autem gaudentes : ipsi Christo, si Judaicis consideretur oculis, non erat species neque decor. E contra sane alios dealbatis Veritas comparat

monumentis, foris quippe splendidos et nitentes, intus sordidos et fetentes. *Ambulant* enim *in stolis, et primas,* ut dictum est, *cathedras amant,* gloriosi, honorati, et magni in oculis hominum : intus autem, ubi Deus videt, pleni avaritia, invidia, ambitione, superbia, luxuria fortasse nonnulli (Matth. XXIII, 5-7, 27, 28). Quando enim talibus detur pretiosum illud continentiæ munus, nisi forte ad judicium et condemnationem, ne quando paveant, et resipiscant, et convertantur a studiis suis, sed obdormiscant in peccatis, et deterius pereant ex ipsa sua irreverentia et securitate ?

XLIX. – QUOMODO EGESTAS INTERIOR FORAS EJICIAT.

60. Sane ut exercitii spiritualis et curæ cordis indicium evidens est contemptus exteriorum, sic eorumdem sollicitudo certum nihilominus signum est mentis incultæ : scriptum quippe est, *In desideriis est omnis otiosus* (Prov. XXI, 25) ; et item, *De stercoribus boum lapidabitur piger* (Eccli. XXII, 2). Væ, væ misero ! dum stercoratur, putatur ornari. Bos erat Paulus, triturans in area Domini, et suum utique agnoscens possessorem : unde et dicebat, *Propter Christum omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam* (Philipp. III, 8). Hæc amplexatur stercora, etiamsi quondam nutritus fuerit in croceis (Thren. IV, 5) ; his lapidatur stercoribus piger, qui Christum lucrifacere negligens, corde vacuo et deserto foras cogitur

evagari. Siquidem famis necessitate Jacob patriarcha descendere in Ægyptum (Gen. XLVI, 6) ; et prodigus ille filius servire porcis, esurire siliquas egestate coactus est (Luc. XV, 15, 16).

L. – De verme qui non moritur.

61. Sed quid dicit Scriptura ? *Habenti dabitur, et abundabit : non habenti autem, et hoc ipsum quod videtur habere, auferetur ab eo* (Matth. XIII, 22). Arescet fenum, et decidet flos : ipsæ quoque fenestræ claudentur, ut nihil ultra terrenæ valeant consolationis haurire ; denique, *Arguam* [639] *te,* ait Dominus, *et statuam contra faciem tuam* (Psal. XLIX, 21). Quid illud confusionis erit, quid miseriæ, quid doloris, quando, dissipatis foliis et dispersis, universa nudabitur turpitudo, revelabitur ignominia, sanies apparebit ; quando jam immortalis factus internus ille conscientiæ vermis, tota malignitate corrodet, sed non consumet animam infelicem ; nec erit omnino dissimulationis locus, aut spes ulla consolationis ? Quid enim causæ est quod ne modo quidem conscientiæ stimulos sustinere aliquatenus possunt, sed avertunt oculos cordis, et ad consolationes miseras convertuntur, aut certe simulationibus aliquibus decipiunt semetipsos, et mentitur iniquitas sibi : nisi quod intolerabilis ille est cruciatus (licet adhuc blandiatur spes et extenuet omnino dolorem), dum sibi ipsis pro libitu tempora metiuntur, et omne quod agunt

facile diluendum, deserendumque quod appetunt, temeraria præsumptione promittunt ? Sed et ipsa consuetudine et incuria stupidi et insensati corde, fere nihil sentiunt : quæ quidem omnia longius aberunt, ubi fiet quod scriptum est : *Arguam te et statuam contra faciem tuam.*

LI. – QUOD ALITER SPIRITUM NOSTRUM CORPORALIA QUAM SPIRITUALIA TANGUNT.

62. Quanto enim sibi vicinior, et naturali necessitudine charior anima carne sua est, tanto acrius doleat necesse est, et molestius ferat propriam quam corpoream læsionem, ubi a stupore isto et insensibilitate fuerit excitata : sicut e contra bona propria, et delicias spirituales, internamque animi voluptatem ubi contigerit experiri, eo utique delectabilius amplectatur, jucundiusque fruatur oportet, quo proprius et expressius eam tangunt, nec exterius mendicantur. Nemo quippe eo modo jumenti sui, quo corporis sui, refectione poterit delectari. Placet quidem et illa : sed longe aliter ista sapit, aliterque sentitur. Quod si jumentum animæ corpus esse fateris, eadem utique ratio tibi observanda est et in ipsis. Noli ergo errare, noli seduci, ut in corporalibus credas spiritum posse magis quam in spiritualibus oblectari. Vel humanam consule rationem, si fides in te penitus obdormivit. [640]

LII. – DE TRIBUS IN CARCERE, ET TRIBUS IN CRUCE.

63. Tres in carcere quondam fuisse legimus, tres in cruce. Joseph siquidem cum pincerna et pistore regis carcerali custodiæ mancipatus ; Christus verus Joseph cum duobus utique sceleratis reputatus est. Et illi quidem in carcere videre somnia, et audiere interpretationem : isti in cruce verba locuti sunt, et unus accepit promissionem. Priorum siquidem alter propinabat regi, et audivit : *Restitueris in gradum pristinum.* Alter pascebat aves [*al.* corvos], et responsum mortis accepit (Gen. XL). Ipsi quippe sunt porci, quos pavit ille prodigus adolescens (Luc. XV, 15). Spurci siquidem et elati merito porcorum et avium nomine designantur. Porro eorum qui crucifixi sunt cum Salvatore, alteri utique confitenti dictum est, *Hodie mecum eris in paradiso ;* alteri blasphemanti, non quidem a Domino (neque enim tunc ille judicabat quemquam), sed a socio responsum est, *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es ?* Quid ergo putamus, quid duobus illis, quorum alteri dictum est, *Restitueris post tres dies ;* alteri, *Hodie mecum eris in paradiso,* præter ipsam sane dilationem interim potuit esse molestum ? Quid vero illum potuit delectare, cui dictum est : Truncato capite post triduum suspenderis, avium esca futurus ? Sane in hoc positi sumus omnes, et nemo nisi in carcere, sine cruce interim [*al.* interiori] nemo : quippe ubi nec

innocens invenitur immunis, quando peccator requiem speret ? Cæterum si quis volens sustinet et dicit, *Nos quidem juste* (Luc. XXIII, 39-43), mercedem habebit : sin autem invitus et blasphemans, et negans Deum factis, duplex ei contritio est. Si quis testimonium habet salutis, etiam et caro ejus requiescit in spe, et Prophetæ farinula pulmentum condit atque dulcorat, ut in olla jam non mors, sed vita sit (IV Reg. IV, 41).

LIII. – QUOD SINE EXCEPTIONE CENTUPLUM PROMITTITUR.

64. Denique nemo sanæ mentis ampliorem esse in vitiis credat, quam in virtutibus delectationem, præsertim cum sit Deus virtutum, totius veræ jucunditatis fons, lætitiæ et exsultationis origo. Neque enim carni seu mundo aut maligno principi, sed Christo utique servire, [641] regnare est. Audi hominem de propria utique experientia perhibentem fidele testimonium Veritati : *In via,* inquid, *testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis* (Psal. CXVIII, 14). Quid erit in patria, si tanta est copia delectationis in via ? Sic et Apostolus, non in spe solum, sed etiam in tribulatione docuit gloriari (Rom. V, 2, 3). Ille quidem sic, ait amicus hujus sæculi, auctoris sæculi inimicus, ille quidem sic : ego forte non ita. Delicatus sum, homo peccator sum, nec subsistere in tanto labore sine gratia multa, nec ipsam gratiam valeo promereri. Quasi

vero gratia non sit gratia, sed operum merces, quasi non omnes peccaverint, aut non omnes egeant gratia. Dei. Æstimas, o homo, quia personarum acceptio sit apud Deum, et non omnes omnia relinquentes tam copiose consoletur ? Noli esse incredulus, acquiesce vel Veritati, de cujus testimonio nulli licet dubitare fideli : *Et omnis,* inquit, *qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet* (Matth. XIX, 20). Neminem Christus excipit. Miseri igitur qui dicunt, Præter nos ; qui excludunt semetipsos et excipiunt a beneficio generali. Nimirum indignos se judicant multo magis vitæ æternæ, qui nec ipsum quidem centuplum sperant. Sed quia Deus verax est qui promittit, homo itaque mendax est qui diffidit.

LIV. – De his qui videntur omnia reliquisse, nec centuplum habent.

65. *Et omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Facile ego poteram contradictionem sustinere linguarum, si id loquerer ex me ipso ; siquidem non percipit carnalis homo quæ sunt spiritus Dei, sed stultitia illi videntur (I Cor. II, 14). Nunc autem ipse id loquitur, cujus verba, etiam cœlo et terra transeuntibus, non transibunt (Luc. XXI, 33). Sed audivi, ait homo qui perditionis suæ occasionem, et, ut vulgo dicitur, festucam quærit unde sibi

eruat oculum : audivi, inquit, de illo et illo qui reliquerant omnia, et ad vomitum sunt reversi ; quomodo illi acceperunt centuplum ? Exsurge, Domine, judica causam tuam. Et istorum nempe calumnia, et murmur [642] ipsorum qui forte omnia relinquere visi sunt, minime tamen centuplum acceperunt, non contra nos, sed contra te est, qui dixisti : *Omnis qui reliquerit patrem,* etc. *centuplum accipiet.* Quid tamen dicimus ? An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi loculos habens ? Sunt enim loculi non modo pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proinde vias suas et studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur : nec dubium quin inveniat angulum, et diversorium, reclinatoriumque, non quidem Filii hominis, sed aut foveam vulpis, aut volucris nidum. Magis autem perfectius, obsecro, relinquat omnia, et solum sequatur Christum, jactans cogitatum suum in eo, enutriendus ab eo, et centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solvi Scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, ne modicum fermentum totam massam corrumpat (I Cor. V, 6). Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui non suam venit facere voluntatem : et in ipsis quoque sanctorum collegiis proprio aut desiderio, aut fortasse consilio importunius adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes, quos

penitus abnegasse, et divinæ providentiæ, ac obedientiæ patrum, consiliis quoque spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt qui propinquis retinent et amicis quod abjiciunt a semetipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsus et sæculari sollicitudine æstuantes ; crudeles plane, qui nequaquam proximos diligant tanquam se : crudeles, inquam, vel in se, vel in suos ; imo, quod verius est, in utrosque. Nemo ergo, cum se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur.

LV. – Quod cœlesti consolatione se privant qui resilire parati sunt ad terrena.

66. Pretiosa siquidem divina consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Infelix tu, Esau, qui dixisti : *Num unam tantum benedictionem habes, pater ?* (Gen. XXVII, 38) Quanto melius diceres cum Propheta : *Unam petii a Domino, hanc requiram ?* (Psal. XXVI, 4) Indignus enim benedictione cœlesti convincitur qui dubio [643] quærit affectu, duplici petit intentione, aliud sibi refugium parans, si forte eam non obtinere contingat. Major *est iniquitas mea,* ait fratricida primus, *quam ut veniam merear.* Quid ergo ? Renuat consolari anima tua, si veniam non meretur. Hoc solum deplora, hoc solum plange ; aliud ne cogites quidem. Sed *nunc,* inquit, *omnis qui invenerit Cain, occidet me,* (Gen. IV, 13, 14). Grave scilicet

damnum, grandis jactura, si perimatur corpus, quandoquidem anima periit ! Sed occidendum sese causabatur infelix, tanquam pro magno beneficio habiturus si prohiberetur occidi. Quod et factum est, Consolationem miseram obtinuit quam quærebat, et oblitus est desolationis [*al. male* consolationis] maximæ, pro qua multo studiosius supplicare et remedium quærere oportebat. Simile quiddam et de Saule legisti, cum, Amalecitarum rege servato, primum quidem Samueli sancto visus est pro indulgentia supplicare : sed eo tamen in sententia persistente, *Nunc,* inquit, *honora me coram populo.* Hoccine est quod dicebas : *Peccavi, roga Dominum pro me ?* (I Reg. XV, 24-30) Merito non pepercit qui intuebatur cor, nec simulatæ est humiliationi misertus. Non ita sane, post majora licet crimina, inexorabilem eum David potuit invenire. Denique vix adhuc dixerat David, *Peccavi !* et responsum illi est, *Dominus transtulit peccatum tuum a te* (II Reg. XII, 13).

67. Sic nimirum, sic usque hodie, dilectissimi, cujus mens ad alias consolationes inhiat, et non penitus in caducis et transitoriis renuit consolari, ipse sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis : quam si digna devotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inveniret, pulsanti aperiretur. Alioquin si forte (quod absit !) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omnino sit

testimonium veritatis accipientibus, aut nunquam eum omnia reliquisse, aut ipsum quoque postea deseruisse centuplum quod accepit. Nonnulli siquidem cum spiritu cœperint, heu ! carne postea consummantur. Quod si insanum est centuplum nolle recipere, velle relinquere plus quam insanum jure censetur. An vero plangendus tibi videtur qui abstractus et illectus a concupiscentia sua, sponte id deserit, libens abjicit, voluntarie derelinquit ; et qui nutriebatur in croceis, amplexatur stercora ? [644] Non est unde causetur qui ejusmodi est, tanquam in eo videatur irritum verbum Domini, aut evacuata promissio. Dum enim reliquit omnia, habuit sine dubio repromissam centupli benedictionem. Sine causa contendit : non ei magis quam Christo credimus ; nec omnino acquiescimus mendacem eum facere qui promisit.

LVI – De centuplo et vita æterna.

68. *Centuplum,* inquit, *accipiet, et vitam æternam possidebit.* Illud enim in via, hæc in patria est ; imo hæc patria, illud via ; illud consolatio præsentis laboris, hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirum et operariis hujus sæculi solet cibus in opere, merces in fine dari : sic militantibus et stipendia ministrantur pro necessitate temporis, et novissime donativum majus erogatur pro quantitate laboris. Sic et filiis Israel, donec terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit : et ab Ecclesia, post quæsitum regni

cœlestis adventum, quotidianus panis quotidie petitur in oratione quam ipse Salvator instituit. Habes hanc duplicem promissionem et in propheta evidenter expressam, ubi ait : *Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, et deducet illos in via mirabili* (Sap. X, 17). Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus divitiis delectatum se esse testatur (Psal. CXVIII, 14). Utquid ergo in incredulitate moriemini, filii hominum ?

LVII. – Quod centuplum hoc spirituale sit.

69. At forte adhuc sæcularis ad hæc quispiam dicat : Ostende mihi centuplum quod promittis, et libens universa relinquo. Utquid ostendam ? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum (S. Greg. Hom. 26 in Evang.) An potius homini ostendenti, quam Veritati crederes promittenti ? Deficis scrutans scrutinio : nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Joannis victori promittitur (Apoc. II, 17). Novum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim forte nonnullis præsentem sanctorum communionem, facultatum pariter et voluntatum, hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio : sed non adeo generalis, ut possit universaliter omnibus [645] convenire. Quantos enim sanctorum aut voluntarie eam deseruisse, ut anachoretas ; aut

violentia persecutionis, ut martyres exsilio relegatos, humana consolatione novimus caruisse ? Datum optimum est centuplum hoc, desursum descendit a Patre luminum.

LVIII. – QUID SIT HOC CENTUPLUM.

70. An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum ? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore ? Nisi quod longe plus quam centuplum est visitatio paracleti Spiritus, et præsentia Christi. *Quam magna,* inquit, *multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te !* (Psal. XXX, 20). Vides quomodo memoriam abundantiæ suavitatis hujus eructet anima sancta ? quomodo exprimere gestiens verba multiplicet ? *Quam magna,* inquit, *multitudo !* Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est, libertas et primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria conscientiæ, regnum Dei, quod intra nos est ; non utique esca vel potus, sed justitia et pax, et gaudium in Spiritu sancto (Rom. XIV, 17). Gaudium sane non modo in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis, quem voluit Christus vehementer accendi (Luc. XII, 49). Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti [*al.* desiderare] crucem ; Laurentium ridere carnificem ; Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax, quam

suis reliquit Christus, quando dedit et suam. Siquidem donum et pax electis Dei (Sap. III, 9) ; pax utique præsens [*al. male* præsentis] et donum futuræ. Illa superat omnem sensum, sed et huic quidquid sub sole placet, quidquid in mundo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia devotionis, et unctio docens de omnibus, quam expertus novit, inexpertus ignorat, quoniam nemo scit nisi qui accipit.

LIX. – EXHORTATIO BREVIS.

71. Utinam hic filiorum hominum concupiscentia vigilet, utinam vel curiositas [646] excitetur, ut dicant in cordibus suis : Non videtur hoc verbum adinventionis humanæ, cui sic consonant uno ore testimonia Scripturarum. Quod si ita est, sine dubio vehementer erramus. Probare libet an hæc ita se habeant, gustare quid hoc absconditum manna sapiat, experiri quid sit hoc centuplum, quale gaudium in Spiritu sancto. Cras profecto respondebit ei justitia sua, qui id studiose quæsierit. Confestim ut gustaverit, videbit quoniam suavis est Dominus, quoniam bonus non modo tenenti, sed et quærenti se, animæ speranti in se (Thren. III, 25). Alioquin *venite et arguite me, dicit Dominus* (Isai. I, 18), si non omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agrum propter nomen meum, centuplum acceperit, nunc in hoc tempore : parum est ; et vitam æternam possidebit.

LX. – De vita æterna.

72. Verum si in præsentis commendatione centupli sermo deficit, et ex abundantia cordis augustia oris obstruitur ; quidni ad promissionem æternæ vitæ, defectum proprium ipsa etiam cogitatio fateatur ? Si id quod ex parte est, non valet eloqui nec expertus ; quid inexpertus de perfectione balbutire conetur ? Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti diligentibus te. Pax enim est quæ exsuperat omnem sensum, pax super pacem, indeficiens exsultatio, torrens voluptatis divinæ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quidquid vis, quidquid potes exopta ; excedit cogitatum omnem, desiderium omne exsuperat illa felicitas, æternitas illa, beatitudo illa. Ad quam nos sua miseratione perducat præveniens in benedictione dulcedinis, et indeficienter nobis interim tribuens promissam centupli gratiam, ad solatium utique et remedium laboris hujus, ne deficiamus in via, et ut de exhibitione præsentium munerum firma sit exspectatio futurorum, qui venit ut vitam habeamus, et abundantius habeamus, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.